

Наташа Филиповић

ПРИРУЧНИК

за наставнике

Ликовна култура

за седми разред основне школе

eduka

Наташа Филиповић

ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ
ЛИКОВНА КУЛТУРА
ЗА СЕДМИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ГЛАВНИ УРЕДНИК
Проф. др Бошко Влаховић

ОДГОВОРНА УРЕДНИЦА
Доц. др Наташа Филиповић

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА
Споменка Трипковић

ИЗДАВАЧ
Едука д.о.о. Београд
Ул. Змаја од Ноћаја бр. 10/1
Тел./факс: 011 3287 277, 3289 443, 2629 903
Сајт: www.eduka.rs • имејл: eduka@eduka.rs

ЗА ИЗДАВАЧА
Проф. др Бошко Влаховић, директор

ШТАМПА
Сору Centar, Београд

Издање бр.: 1, Београд, 2016. година

Тираж: 300

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

371.3::73/76(035)

ФИЛИПОВИЋ, Наташа, 1962-

Ликовна култура : за седми разред основне
школе : приручник за наставнике / Наташа
Филиповић. - 1. изд. - Београд : Едука, 2016
(Београд : Сору Centar). - 139 стр. : табеле ; 30
cm

Тираж 300. - Библиографија: стр. 139.

ISBN 978-86-6013-292-7

а) Ликовно васпитање - Настава - Методика -
Приручници

COBISS.SR-ID 225022988

САДРЖАЈ

1. Увод	5
2. Наставни план и програм Ликовне културе за 7. разред основне школе	6
3. Образовни стандарди за крај обавезног образовања – Ликовна култура	18
4. Индивидуализација у раду са децом са сметњама у напредовању у редовној школи	20
Поремећаји аутистичког спектра	20
Блаже сметње у менталном развоју	26
Хиперкинетички синдром (хиперактивност)	29
Коришћена литература	32
5. Планирање циљева, задатака и активности	34
Логичко и критичко мишљење	35
Технике подстицања мишљења у наставном процесу	36
Питања, задаци, налози	37
Оцењивање и извештавање	38
6. Годишњи план рада (глобални)	41
7. Месечни планови рада (оперативни)	43
8. Писане дневне припреме по наставним јединицама	65
9. Литература	139

1. УВОД

Приручник из предмета Ликовна култура за седми разред конципиран је тако да наставнику пружи могућност јаснијег разумевања концепције постојећег уџбеника, као и да подстакне идеје за осмишљавање и реализацију наставе овог предмета.

Такође, у приручнику се налазе и сегменти који обухватају подсетнике и конкретне примере из методике наставе, успешна решења реализације програмских садржаја и примере добре праксе, најчешће потешкоће у организацији и реализацији наставе, као и предлог писаних припрема за сваку наставну јединицу. Наставник ће предложене нацрте писаних припрема схватити само као један од начина осмишљавања и реализације часа, прилагодиће их условима свог рада и потребама конкретног одељења које води, односно могућностима и интересовањима својих ученика. На крају сваке припреме дат је и предлог листе за самоевалуацију рада наставника за реализовани час. Ова листа може послужити наставнику као смерница за анализу процеса и ефеката сопственог рада на часу, као и планирање и унапређивање будућих наставних активности.

Надамо се да ће наставник коришћењем овог приручника моћи ефикасније и квалитетније да планира, реализује и вреднује свој наставни рад и напредовање ученика.

2. НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ ЗА 7. РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Циљ и задаци

Циљ наставе ликовне културе јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну језичку и уметничку писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих Стандарда образовних постигнућа, да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, као и да подстиче и развија учениково стваралачко мишљење и деловање у складу са демократским опредељењем друштва и карактером овог наставног предмета.

Задаци

Задаци образовно-васпитног рада у настави ликовне културе састоје се у стварању разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе ликовне културе сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе предмета ликовна култура буду у пуној мери реализовани развијању ученикове способности за:

- коришћење свих ликовних елемената
- ликовни стваралачки рад
- коришћење различитих материјала и медијума
- усвајање естетских критеријума за креативно мишљење
- доживљавање ликовних уметничких дела у оквиру културне баштине за препознавање савремених кретања у уметности свог и другог народа
- визуелну перцепцију и аперцепцију
- критичко мишљење
- оплемењивање животног радног простора
- активно стваралачко деловање у културном и уметничком животу средине
- активно естетско унапређивање своје околине и очување природе и баштине завичаја и домовине
- неговање укупних људских достигнућа
- будућа занимања, професионалну оријентацију
- еманципацију личности ученика
- културу рада.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- проширују искуства у ликовном изражавању и развију ликовно-естетски сензибилитет за: арабеску, пропорције, композицију и простор, обједињавање покрета игре и звука и фотографију
- упознају основне елементе ликовне организације и припреме се за самостално и колективно преобликовање одређеног простора
- се оспособе да повезују ликовни рад са литерарним и сценским изразом, звуком и покретом
- упознају вредности споменика културе и своју културну баштину.

СТРУКТУРА:

1. Садржаји програма
2. Креативност
3. Медијуми

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

АРАБЕСКА (1+3)

Арабеска.

Перцепција - аперцепција.

Цртање, сликање, вајање; одговарајућа средства и материјали.

Арабеска - вежбање, естетска анализа, итд.

ПРОПОРЦИЈЕ (1+3)

Пропорције.

Перцепција - аперцепција.

Цртање; природни угљени штапићи, оловке с меким графитним улошком, папири,

итд.

Пропорције - вежбање и естетска анализа.

КОМПОЗИЦИЈА И ПРОСТОР (17+2+1)

Равнотежа облика и масе у простору.

Перцепција - аперцепција.

Цртање, сликање, вајање; одговарајућа средства и материјали.

Равнотежа боје у простору.

Перцепција - аперцепција.

Цртање, сликање; одговарајућа средства и материјали.

Компоновање величина у простору.

Перцепција - аперцепција.

Цртање, сликање, вајање; одговарајућа средства и материјали.

Компоновање више ритмичких целина различитог значања у простору.

Перцепција - аперцепција.

Цртање, сликање, вајање; одговарајућа средства и материјали.

Понављање и степеновање облика у простору.

Перцепција.

Цртање, сликање, вајање; одговарајућа средства и материјали.

Контраст, светлина, површина и облика у одређеном простору.

Перцепција - аперцепција.

Цртање, сликање, вајање; одговарајућа средства и материјали.

Сродност ликовних вредности у одређеном простору.

Перцепција - аперцепција.

Цртање, сликање, вајање; одговарајућа средства и материјали.

Композиција и простор - вежбање.

Композиција и простор - естетска анализа.

ОБЈЕДИЊАВАЊЕ ПОКРЕТА, ИГРЕ И ЗВУКА (2+4)

Обједињавање покрета, игре и звука.

Постављање на сцену једноставне приче; припреме; скице, планови, идеје за детаље; одређивање главних и споредних личности, светлосни и звучни ефекти, декор, маске, костими, реализација. Ритам дешавања (успорен, убрзан, наизменичан) у интервалима одређеног трајања.

Груписање и преплитање различитих врста опажаја.

Комбиновани - одговарајућа средства и материјали.
Обједињавање покрета, игре и звука, естетска анализа.

ФОТОГРАФИЈА (2)

Фотографија.

Перцепција.

Одговарајућа средства и материјали.

ОРИЈЕНТАЦИОНИ ИЗБОР ЛИКОВНИХ ДЕЛА И СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ

I ЦЕЛИНА: АРАБЕСКА

- Михраб маузолеја у Сангди Рукаци;
- Капител у џамији у Алхамбри;
- Михраб из Мејдан-џамије у Кашану, 1226. године;
- Станица метроа у Паризу, око 1900, Хектор Гимар.

II ЦЕЛИНА: ПРОПОРЦИЈЕ

- Партенон, детаљ, 448-438. године пре нове ере;
- Св. Донат, Задар, IX век;
- Сахрана грофа Оргаса, Доменико Теотокопулос Ел Греко (1541-1614);
- Катедрала св. Трипуна, Котор, 1166. година;
- Крштење Христово, Теодор Крачун (прва половина XVIII века - 1781);
- Врата пакла, 1880-1917, Огист Роден (1840-1917);
- Ефеб из Маратонског залива, IV век пре нове ере, Праксител;
- Ахил (Дорифор), бронзана копија према статуи из 445. године, Поликлет;
- Света Ана, Богородица и дете, Леонардо да Винчи (1452-1519).

III ЦЕЛИНА: КОМПОЗИЦИЈА И ПРОСТОР

- Хиле Бабе, Гране Халс (1580/81-1661);
- Веридба св. Катарине, око 1628, Питер Паул Рубенс (1577-1640);
- Менине, Дијего Родригез де Силва Веласкез (1599-1660);
- Баханалије, Тицијан (1487-1576);
- Бар у Фоли-Бержеру, Едуар Мане (1832-1883);
- Брод с робљем, 1839, Вилијем Тернер (1773-1851);
- Добар дан, господине Курбе, 1854, Гистав Курбе (1819-1877);
- Орачи, 1923-25, Рихард Јакопич (1869-1943);
- Дама у црном, 1907, Јосип Рачић (1885-1908);
- Тетка Лујка у врту, 1911, Мирослав Краљевић (1885-1913);
- Сликар у атељеу, 1913, Иван Радовић (1894-1973);
- Новац краља Алфреда, IX век;
- Олтар у цркви Сан Амброђо у Милану, око 835. године;
- Чешаљ од слоноваче;
- Св. Јован Јеванђелист, око 1147. године;
- Ахил испраћа Брисејису, Помпеји, око 75. године;
- Наслон Тутанкамоновог престола, XIV век пре нове ере;
- Бронзани ибрик, VII век;
- Краљ помиче краљицу, 1944, Маркс Ернест (1891-1976);
- Распеће Христово, Студеница, 1209. година;
- Одрицање Петрово, Христ пред Пилатом, 1300. године црква св. Апостола у Пећи;
- Катедрала у Вормсу;

- Нотр-Дам-ле-Гранд у Поатјеу, XII век;
- Катедра у Буржу, детаљ;
- Св. Наум у Охриду;
- Богородица канцелара Ролена, Јан ван Ајк (1390-1441);
- Путовање мудраца у Витлејем, 1459-1463. Бенцо Госоли (1420-1497);
- Екстаза св. Терезе, око 1647, Лоренцо Бернини (1598-1680);
- Композиција у црвеном, жутом, плавом, 1920, Пит Мондријан (1872-1944);
- Композиција А-XX, 1924, Ласло Мохољ Нађ (1895-1946);
- Црвени и црни квадрат, 1914-15, Казимир Маљевић (1878-1935).

IV ЦЕЛИНА: ОБЈЕДИЊАВАЊЕ ПОКРЕТА, ИГРЕ И ЗВУКА

- Кратер, борови доносе поклоне Пандори и игра Сатира;
- Комичан приказ, рељеф, Напуљ;
- Балет Конфете, детаљ;
- Балет L'air d'esprit, детаљ;
- Фонтана испред аудиторијума у Портленду, Орегон;
- Два клоуна.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Током остваривања програма потребно је уважити високу образовну и мотивациону вредност активних и интерактивних (кооперативних) метода наставе/учења те кроз све програмске целине доследно осигурати да најмање једна трећина наставе буде организована употребом ових метода.

У настави користити, најмање у трећини случајева, задатке који захтевају примену научног у разумевању и решавању свакодневних проблемских ситуација препоручених од стране Министарства и Завода, а приликом оцењивања обезбедити да су ученици информисани о критеријумима на основу којих су оцењивани.

Концепција програма посебну важност придаје наставнику који методске поступке и облике рада конципира усаглашавајући образовно-васпитне задатке (ликовне проблеме) са побуђеним интересовањем ученика да ове задатке прихвате на нивоу самоиницијативе, односно у складу са властитом израженом потребом. Различитим примереним методама у раду с ученицима треба тумачити садржаје програма како би ученици поступно и спонтано усвајали нова сазнања. У том смислу улога наставника наглашена је у фази избора и дидактичке припреме мотивационог садржаја, а избор теме зависи од суштине ликовног задатка, односно конкретног садржаја којим се ученик мотивише у правцу одређеног ликовног проблема. Проблемски захтеви овог програма имају карактер наставног садржаја, а теме су у служби реализације предвиђених задатака. Стога је наставнику дата могућност да у складу са индивидуалним способностима буде слободан у избору дидактичке припреме. Осим *садржаја* и *креативности*, у структури програма предвиђени су и *медијуми*, резервисани за максималну слободу и коришћење свих могућности потенцијалне креативности наставника. У том контексту примерена је различита и непоновљива методичка припрема. Садржаји програма за седми разред настављају континуирано решавање ликовних проблема у складу са психофизичким карактеристикама (индивидуалним способностима), уважавањем личних склоности ученика и неговањем *законитости дејел ликовној стварања*. Програмом се такође наставља тежња да се захвате сви садржаји којима ће се постићи образовни карактер овог предмета.

Наставник треба да нуди адекватни методички приступ. При томе не треба занемарити ни могућности учења по моделу из природе и путем уметничке рецепције као методе у коме нас природа и уметничко дело уводе у облик откривања (опажањем) у циљу опште и ликовне културе. Имајући у виду образовни карактер садржаја предмета, неопходно је на сваком часу сваку тематску јединицу илустровати адекватним ликовно-уметничким делом. Уметничка дела ученике уводе у тајне различитости јер разумевање различитости култура, као и вечитих промена у природи, условљава адекватан однос према властитом уметничком наслеђу, што је основни разлог за увођење целине арабеска. У оквиру ове целине, неопходно је обратити пажњу на средњовековну уметност (исламска) као и на појам орнаменти (етнографско наслеђе). У том погледу, треба имати у виду да је пожељно понављати знање, али не на исти начин, већ у различитим облицима, другачијим речима, у другачијем контексту, другачијем жанру и другачијем симболичком медијуму од почетне верзије (речју, сликом, графички, шематски). У природи наставног предмета ликовна култура могуће је овај вид понављања знања често примењивати јер се садржаји прожимају. Таква структурална веза образовно- васпитно условљава разумевање структуре природе и света.

Целином *арабеска* циљ је да се овом узрасту деце назначи утицај других култура (Сирије, Египта, Ирана и осталих исламских култура). На почетку се треба надовезати на орнаменте и указати на сличности, али и разлике, арабеске и орнаmenta. По моделу из природе (цвет, грана, корење) ученике треба навести да откривају ликовни проблем и разумеју појам арабеске. Арабеску не треба схватити као уско културно-уметничко наслеђе, него као могућност за креативност и мотивисаност како ученика, тако и наставника. У реализацији овог садржаја треба успоставити корелацију са историјом и музичком културом.

Целином *пропорција* (размера, сразмера) ученицима треба у корелацији са математиком, физиком и биологијом указати да су односи величина и облика услов за квалитетно ликовно мишљење имајући у виду законитости у природи. Садржаји као основ имају теорију обликовања, а информативност се стиче у практичном, делимично и теоријском, раду анализом уметничких дела и ученичких радова. Селекцијом садржаја на принципу егземпларности морају се узети они сегменти модела који најадекватније представљају ликовни проблем. Наставник наводи ученика да врши селекцију (одваја битно од небитног) како би остварио могућност адекватног размишљања у правцу решавања задатка. Треба, међутим, имати у виду да уметничко дело није у функцији илустрације мотива, него је оно пример решења проблема. Ученику је ликовно-уметничко дело могућност сагледавања тековина и поимања постојећих остварења и могућност ослањања на светско и своје уметничко наслеђе. У тумачењу ове целине неопходно примерима из уметничког наслеђа указати на карактеристична решења (Поликлет и др.). Поред тога, дело из уметничког наслеђа је могућност сагледавања корелације, којом ученици имају и могућност интердисциплинарног приступа. Конкретна демонстрација уметничког дела има за циљ да подстиче визуелни доживљај, објашњава и разлаже ликовни проблем. Различитим приступом ученику се нуди разнолико виђење и доживљај. Поред тога, дело нуди референтан ниво ликовног мишљења омогућујући корелацију са садржајима других наставних предмета и утиче на мотивацију ученика. Од наставника се очекује да на истом часу тумачи дела из уметничког наслеђа и појмове теорије обликовања како би успешно на једном часу уводио ученике у реализацију процеса практичног рада. Стога треба начинити кратак осврт на уметничко наслеђе за седми разред:

- барок - стилске одлике архитектуре, вајарства и сликарства;
- опште одлике барока у Војводини;
- европска уметност XII и XIII века;

- одлике француског сликарства и правци: неокласицизам, романтизам, реализам, импресионизам и постимпресионизам.

Треба указати на значај целине *композиција и простор*, како би ученици у складу са узрасним могућностима проучили овај појам као организацију и однос разних елемената у одређеном простору. Примерено је успоставити корелацију са музичком културом, математиком и физиком. У том контексту, важно је ученицима илустровати проблем целине најтипичнијим делима уметничког наслеђа у којима је изведен различит и карактеристичан третман композиције. С обзиром да се елементи компонују у простору, неопходно је да се композиција повеже на знања из целине *просторације*, и да се ученицима предочи потпојам простор. Примерено је тумачење простора у византијском и ренесансном сликарству, али и на примерима сликарства модерне уметности треба указати на већу спонтаност и субјективност и индивидуално поимање композиције и простора. Такође је важно да се ученицима нуде иницијативе за новим материјалима и медијумима у савременој уметности како би разумели савремене уметничке појаве.

У целини композиција и простор, могући су и садржаји проширених медијума који имају подстицајни карактер за ученике и могућност за нова креативна методичка искуства за наставника. Уз минималне захвате у природном рељефу ученици се могу мотивисати за реализацију часа у природи (ленд арт). Такође треба имати у виду развијање еколошке свести и остваривање васпитног циља предмета. Овим садржајем, као везе између човека и земље, треба инсистирати на важности опажања природе.

Целина *обједињавање покрета, боје и звука* представља повезаност између древних цивилизација и савремене уметности у којој се бришу границе уметничких подручја и наглашавају савремени видови уметничког изражавања и нове концепције. Наставник треба да у складу са могућностима оствари атмосферу у којој уз помоћ савремених средстава дигиталне технологије, осмишљава садржаје у којима се уметничке дисциплине допуњују. Изражајна средства музичке културе, књижевности, ликовних уметности могу да побуде машту и радозналост код ученика и тако доведу до естетског доживљаја, при чему се међусобно допуњују не доминирајући једна у односу на другу. У складу са могућностима наставника могућа је реализација перформанса. У оквиру ове целине, перформансом треба указати на могућу представу са мултимедијалним обележјем, која има подстицајни карактер. Треба наглашавати да је савремена уметност у знаку експериментисања у новим вишедисциплинарним облицима, са нагласком на покрету, акцији. Иако је технологија фотографије увелико усавршена, неопходно је начинити кратак осврт на основе ове дисциплине и њене заступљености у свакодневном животу. Практични задаци су у складу са доступним средствима у реализацији лакших задатака.

Програмски садржаји подстичу визуелну радозналост, отвореност за нова сазнања на основама претходних искустава. Истраживањем непосредне околине и уметничког дела, стваралачком прерадом информација, подстичу се сазнајни процеси. Садржаји дају могућност перманентне отворености за оригинално решавање проблема, коришћењем савремених ликовно-техничких средстава и савремених медијума. Њима се подстиче развој свих нивоа дивергентног мишљења у области ликовне културе. У циљу процеса апстраховања, издвајања битних и суштинских обележја објекта (феномена) важно је озбиљно појмовно и термилошко одређење. Треба, такође, придавати велику важност селективности, којом се инсистира на смислу неке вредности. Методом разговора треба наводити ученика да разуме зашто нешто треба да зна. Код ученика треба инсистирати на питању зашто се учи и који је смисао наставе ликовне културе. Треба, такође, тежити откривању суштине путем селекције и апстраховања. Циљ је одвајање битног од небитног

како би се рационално користило време школског часа, које углавном није довољно за велике захтеве, стога припрема (писмена, визуелна) наставника мора бити јасна и извесна како би се остварио постављени циљ. У оквиру постојећих наставних садржаја, а у вези са савременом технологијом у контексту визуелних информација у ликовној култури, треба инсистирати код деце на стицању утисака блискости са садржајима који се ослањају на њихова спонтана претходна знања, која се затим трансформишу у будућа знања. Од деце се не очекује да само буду пасивни посматрачи визуелних информација, већ се ликовном културом и њеном образовно-васпитном функцијом развијају и моторичке способности, естетско мишљење, критичка свест. Перманентан задатак треба да буде афирмација детета као актера ствараоца у складу са његовим склоностима.

Планирање садржаја:

Смисао планирања садржаја програма предмета ликовне културе је да се утврде задаци на сваком часу који би најпотпуније развијали све ликовне способности ученика, нарочито способности које подстичу стварање, као и оне које омогућају стварање. Стога, градиво треба планирати тако да се постигне:

- виши ниво опажања;
- оспособљеност примања;
- одговарајући ниво разумевања;
- способност поступања.

Врсте плана:

- годишњи план,
- оперативни план рада (полугодишњи, месечни).

Годишњи план рада треба да садржи преглед ликовних целина и број часова предвиђених за одређене садржаје.

Оперативни полугодишњи план рада треба да буде детаљно разрађен и да садржи следеће рубрике: месец; основни циљ и задатак (васпитни и образовни) наставни садржај; облик рада; корелацију са другим предметима; средства и медијуме и примедбе у које се убележавају промене. Планирање наставе је неопходно како би наставници адекватно разматрали наставни програм и имали увид у могуће напредовање и подизање квалитета наставничке праксе. У погледу планирања треба имати у виду примерено припремање. Припрема подразумева основне вредности предвиђеног садржаја. Припремањем наставник осмишљава време од једног часа како би лакше и сигурније тумачио садржаје. Припремање наставника је неопходно (писмена, визуелна припрема) како би реализација часа била јасна и извесна.

Остваривање садржаја

Током остваривања програма потребно је уважити високу образовну и мотивациону вредност активних и интерактивних (кооперативних) метода наставе/учења те кроз све програмске целине доследно осигурати да најмање једна трећина наставе буде организована употребом ових метода.

У настави користити, најмање у трећини случајева, задатке који захтевају примену наученог у разумевању и решавању свакодневних проблемских ситуација препоручених од стране Министарства и Завода, а приликом оцењивања обезбедити да су ученици информисани о критеријумима на основу којих су оцењивани.

Садржаје програма ликовне културе треба остварити:

1. примањем (учењем), тако што ће ученицима бити омогућено да стичу знања из области ликовне културе, савладавају технолошке поступке ликовног рада у оквиру одређених средстава савремених материјала и медијума и да упознају законитости и елементе ликовног језика;

2. давањем (стварањем) путем подстицања ученика да се изражавају у оквиру ликовних активности и остварују резултате (увек на вишем нивоу култивисања и јачања ликовне осетљивости).

За наставу ликовне културе, на основу садржаја и методичких облика усмерености образовно-васпитног процеса у правцу богаћења дечијег естетског искуства, одређени циљеви и задаци произашли су из ликовне уметности теорије стваралаштва и развојне психологије.

Овако конципираним програмом наглашена је усмереност образовно-васпитног процеса у свим његовим временским сегментима-поједини часови, циклуси часова, проблемски кругови оперативних задатака и целине програма узрасних захтева - ка јачању ликовних способности ученика, затим ка богаћењу ликовног језика, а такође ка формирању позитивних навика и богаћењу властите сфере естетског искуства. Теме треба проналазити у повезивању са другим областима и то методом разговора са ученицима. У структури садржаја наставног рада које се односе на практичне ликовне активности ученика подразумева се ослањање на шири избор ликовних средстава и медијума, односно савремених материјала и медијума (проширени медијуми), ликовно-поетских садржаја и искустава. У том смислу, ликовна осетљивост ученика остваривала би се и као припремљеност за активно учествовање у стварању естетских вредности које захтева наше време и као способност вредновања и критичког односа савременог тренутка. Овакав приступ доприноси непосредности доживљаја ликовног чина и поспешивању имагинативних и креативних могућности ученика те је од три елемента у структури програма, креативност, која у ствари значи способност да се нађу нова решења за један проблем или нови начини уметничког израза.

Структуру програма чине:

1. *наставни садржаји* који се односе на савладавање ликовног језика и упознавања садржаја ликовне културе, познавање дела ликовних уметности и елемената ликовне писмености;

2. *креативност* - представља способност да се нађу нова решења за један проблем или нови начини уметничког израза и остварење производа новог за индивидуу (не нужно новог и за друге), за коју је претпоставка за подстицање, мотивациони садржаји практичних ликовних активности ученика који обухватају:

- домен ученичких доживљаја
- домен корелације са другим васпитно-образовним подручјима.

3. *медијуми и средства* - коришћење ликовних дисциплина и употреба одређених материјала у обликовању, проширени медијуми.

У структури садржаја наставног рада које се односе на практичне ликовне активности ученика подразумева се ослањање на шири избор савремених ликовних средстава и медијума, односно савремених ликовно-поетских садржаја и искустава. У том смислу, ликовна осетљивост ученика остваривала би се и као припремљеност за активно учествовање у стварању естетских вредности које захтева наше време и као способност вредновања и критичког односа савременог тренутка. Овакав приступ доприноси непосредности доживљаја ликовног чина и поспешивању имагинативних и креативних могућности ученика,

као и методички квалитет у погледу опредељења комисије за измену и допуну програма ликовне културе у основној школи смањењем оптерећености ученика наглашавањем савремених медијума у ликовниј и визуелној уметности у складу са савременим кретањима уметности.

ДОДАТНИ РАД

За додатни рад од V до VIII разреда се опредељују даровити ученици и посебних интересовања за области из предмета ликовна култура, односно за продубљивање и проширивање знања и развијање стваралачког мишљења. То су ученици чија се даровитост изразитије испољава већ у I, II и III разреду. Такве ученике прате и подстичу наставници разредне наставе и педагошко-психолошка служба школе све до V разреда када се први пут организује додатни рад. Важно је да се додатни рад изводи током целе године, све док траје реализација утврђеног програма. Иако се повремено, из објективних разлога, не организује ова настава, важно је да се рад са даровитом децом не прекида. У том случају треба да се подстичу на самостални рад у другим формама (појачаном индивидуализацијом рада у редовној настави, давањем посебних задатака и ангажовањем у слободним активностима).

Додатни рад је заснован на интересовањима ученика за проширивање и продубљивање умења и вештина, непосредније активира ученике и оспособљава их за самообразовање, развија њихову машту, подстиче их на стваралачки рад и упућује на самосталност у трагању различитих извора сазнања. Под руководством наставника, ученици у додатном раду самостално бирају одговарајуће медијуме, средства за рад и непосредније излажу свој критичан став према вредностима. Ангажоване ученике стога треба стимулисати (похвале, награде, стипендије за даље школовање) и постепено их увести у области професионалне оријентације ка широком пољу ликовних делатности. Програмом рада убухваћени су сегменти оријентационих садржаја програма (зависно од могућих интересовања). Битно је да садржаји буду у складу са интересовањима ученика.

Наставник у сарадњи са учеником (евентуално родитељима и школским педагогом-психологом) саставља програм додатног рада. У реализацији програма наставник води разговор, проналази и примењује најпогодније облике и методе рада, пре свега оне које мотивишу ученике. Ученици се самостално опредељују за рад и неопходно је проценити мотиве који су утицали на њихову одлуку. Наставник треба да прати конкурсе, смотре, такмичења, обавештава и мотивише у правцу одређеног ликовног проблема и афирмише дечје стваралаштво. Подржава их у раду инсистирајући на формирању збирке радова (мапе) и у сарадњи са родитељима у време наставе води дневник и прати развој детета. Очувањем тежње даровитих ученика ка креативном изражавању, заједно са овладавањем материјалом (развој техничке спретности и сензибилитета), доприноси даљем ликовном образовању.

У том циљу предложене су области које ће се реализовати у додатној настави.

УМЕТНИЧКО НАСЛЕЂЕ

Барок - стилске одлике архитектуре, вајарства и сликарства. Опште одлике барока у Југославији. Европска уметност XII и XIII века. Одлике француског сликарства и правци: неокласицизам, романтизам, реализам, импресионизам и постимпресионизам.

ФИЛМ

Теорија филма

Специјалност филмског језика и начина филмског изражавања; начин снимања - кадар, гро-план, углови снимања, кретање камере; монтажа; технички проблеми филма;

технологија развијања филма; идејна страна филма; кратка историја филма; практични задаци - лакши задаци у реализацији.

Практичан рад

Анимирање колаж-техником, анимирање помоћу цртежа, израда краћих документарних филмова.

АРХИТЕКТУРА

Теорија, потреба за обликовањем простора; намена зграда, материјали и технике градње, најосновнији облици у архитектури - стилови у архитектури; савремена архитектура и урбанизам у реализацији архитектонских идеја, упознавање са техничким цртањем - перспектива.

ОБЛИКОВАЊЕ И ЗАШТИТА СРЕДИНЕ

Човек радом мења природу ради задовољавања својих потреба. Коришћење енергије и обликовање материјала доводи до отпадака гасовите, течне и чврсте природе које загађују човекову средину. Ергономија, као наука о прилагођавању човека који ради и његовог рада, има за циљ, путем пројектовања инжењеринга и технологије, узајамно прилагођавање човека и његовог рада. Разумевање законитости у екологији, у погледу биолошке равнотеже перманентан је циљ образовања деце. У складу са овим поимањем односно разумевањем природе један је од циљева ликовне културе да се ученици оспособе за стваралачко преношење визуелноликовних искустава у природно-друштвена научна подручја и тако развију интересовање за заштиту природе и смисао за унапређивање културе живљења.

ВАЈАЊЕ

Теоријске поруке

Волумен и простор су општа оријентација у вајарским областима, односно функција пластике у архитектури, екстеријеру и ентеријеру. Садржаји и идеје у вајарским делима су незамењив дидактички материјал као пример решења ликовног проблема.

Практичан рад (могућности избора према варијантама).

Меки материјал - глина, гипс, припрема и израда конструкција и моделовање пуне пластике глином или гипсаном кашом.

Наношење глине или гипса.

Гипсана каша са успореним везивањем.

Финална обрада и сушење радова. Израда једноставних алата за рад. Опремање и чување извајаних радова.

Печење глинених предмета. Коришћење примерених тврдих матерјала који се обрађују поступком одузимања.

Дрво и вајарски радови од дрвета, пуна пластика у дрвету, рељеф, употреба разноврсних длета, ножева, струга и алата за глачање.

Избор дрвета и његова обрада.

Кување дрвета, сечење, стругање, глачање, лакирање и патинирање. Опремање и конзервирање вајарских радова.

Вајање у металу, ковачка обрада метала, вајање метала, обрада металних листића и лима.

Сечење метала, спајање (закивањем, лепљењем и варењем), бушење, извлачење и полирање.

Заштита од корозије и патинирање. Опремање вајарских радова.

Вајање у везаном гипсу, тврдој глини или одговарајућем камену.

Израда свих облика пластике који дозвољава крт материјал (глина, гипс, камен).
Коришћење длета, секача, ножа и чекића, брушење, глачање и патинирање. Опрема и чување вајарских радова.

ПЛАСТИЧНЕ МАСЕ

Одливци (гипс, пластика, метал) и умножавање вајарских радова. Припрема калупа, прављење масе за одливке и скидање калупа.

Обликовање у пешчаном калупу и обликовање у калупу за пластику. Финална обрада одливака, патинирање и опремање одливака.

КЕРАМИКА

Увод у керамику, својства керамичке глине. Историја керамике, керамички производи, технологија керамике.

Стицање првог искуства у раду са глином.

Мешање, гњечење, додавање и одузимање масе глине.

Пластичне форме. Испупчење и удубљење форме, пуни и празни простор у разним функцијама (опека са шупљинама и слично).

Елементарно упознавање рељефа и разлика између рељефа и пуне пластике у простору.

Обрада површина, упознавање црта и утискивање других облика или рељефним додацима.

Израда декоративних и функционалних предмета.

Процес сушења и контрола сушења, слагање - пуњење пећи предметима, надгледање печења, хлађење и пражњење пећи.

Сликање печених предмета. Печење и контролисање печења и сликање глазираних предмета.

Осликавање керамичких плочица емајлом и глазуром.

Израда калупа и ливење керамичких предмета (брошеви, медаљони, пепељаре и вазе за икебану).

ПРИМЕЊЕНА ГРАФИКА

Основи примењене графике.

Коришћење репродуктивне графике у индустрији.

Графика у једној боји – нацрт за етикету.

Графика у две боје - нацрт за плакат.

Графика у више боја - нацрт за насловну страну књиге (скица у колажу).

Графика и графички слог (коришћење графике летрасет-слова).

Графика - скица за поштанску марку.

Графика и амбалажа (кутије - нацрт и финални рад).

Плакат - извођење високом штампом.

Плакат - нацрт - скица колажом.

ТАПИСЕРИЈА

Историја таписерије: таписерија у средњем веку.

Таписерија у 18. и 19. веку.

Савремена таписерија.

Изражајна средства таписерије.

Техника таписерија.

Материјали за ткање; начин ткања:

Боје (биљне и минералне) и начини бојења.

Практични рад-израда неколико мањих таписерија у разним техникама.

СЛОБОДНЕ АКТИВНОСТИ

Цртање, сликање, вајање, примењена графика; сценографија; костим керамика; таписерија; зидно сликарство, визуелне комуникације; пантомима, перформанс, историја уметности и теоријско изучавање културног наслеђа народа и народности; праћење савременог ликовног живота (изложбе и друге ликовне манифестације).

Формирање и чување збирки (индивидуалних или заједничких колекција): цртежа, слика, графика, фигура (оригинала или репродукција), вредних ствари (делови ношње, старе пегле, стари сатови итд), интересантних облика из природе (корење, камен итд), уметничких фотографија (црно-белих и у боји).

У току школске године чланови ликовне секције учествују у естетском уређивању школе и њене околине и у припремању и опреми изложби и разних других манифестација у васпитно-образовној организацији у оквиру културне и јавне делатности. Улога наставника је веома значајна у подстицању, окупљању и ангажовању ученика.

3. ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ ЗА КРАЈ ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА ЛИКОВНА КУЛТУРА

1. Основни ниво

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на основном нивоу.

1.1. МЕДИЈИ, МАТЕРИЈАЛИ И ТЕХНИКЕ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- ЛК.1.1.1. разликује и користи (у свом раду) основне медије, материјале и технике (цртање, сликање, вајање) визуелних уметности
- ЛК.1.1.2. изводи дводимензионалне и тродимензионалне радове
- ЛК.1.1.3. описује свој рад и радове других (нпр. исказује утисак)

1.2. ЕЛЕМЕНТИ, ПРИНЦИПИ И САДРЖАЈИ (ТЕМЕ, МОТИВИ, ИДЕЈЕ...) ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- ЛК.1.2.3. описује свој рад и радове других (нпр. исказује утисак)

1.3. УЛОГА, РАЗВОЈ И РАЗЛИЧИТОСТ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- ЛК.1.3.1. описује разлике које уочава на уметничким радовима из различитих земаља, култура и периода
- ЛК.1.3.2. зна да наведе различита занимања за која су потребна знања и вештине стечене учењем у визуелним уметностима (нпр. костимограф, дизајнер, архитекта...)
- ЛК.1.3.3. познаје места и изворе где може да прошири своја знања везана за визуелне уметности (нпр. музеј, галерију, атеље, уметничка радионица...)
- ЛК.1.3.4. зна неколико примера примене визуелних уметности у свакодневном животу

*Стандарди ЛК.1.1.3. и ЛК.1.2.3. се понављају. Они припадају и остварују се и у првој (1. Медији, материјали и технике визуелних уметности) и у другој области (2. Елементи, принципи и садржаји визуелних уметности). Разлог за такво понављање проистиче из специфичне, синтетичке природе учења у оквиру предмета Ликовна култура. Такође, у складу је са активностима које се спроводе на часу у оквиру којих се увек прожимају садржаји из различитих области.

2. Средњи ниво

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на средњем нивоу.

2.1. МЕДИЈИ, МАТЕРИЈАЛИ И ТЕХНИКЕ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- ЛК.2.1.1. познаје и користи (у свом раду) основне изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелних уметности
- ЛК.2.1.2. образлаже свој рад и радове других (нпр. наводи садржај, тему, карактеристике технике...)

2.2. ЕЛЕМЕНТИ, ПРИНЦИПИ И САДРЖАЈИ (ТЕМЕ, МОТИВИ, ИДЕЈЕ...) ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

- ЛК.2.2.1. одабира адекватан садржај да би представио неку идеју или концепт
- ЛК.2.2.2. образлаже свој рад и радове других (нпр. наводи садржај, тему, карактеристике технике...)

2.3. УЛОГА, РАЗВОЈ И РАЗЛИЧИТОСТ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

ЛК.2.3.1. лоцира одабрана уметничка дела у историјски и друштвени контекст

*Стандарди ЛК.2.1.2. и ЛК.2.2.2. се понављају. Они припадају и остварују се и у првој (1. Медији, материјали и технике визуелних уметности) и у другој области (2. Елементи, принципи и садржаји визуелних уметности). Разлог за такво понављање проистиче из специфичне, синтетичке природе учења у оквиру предмета Ликовна култура. Такође, у складу је са активностима које се спроводе на часу у оквиру којих се увек прожимају садржаји из различитих области.

3. Напредни ниво

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на напредном нивоу.

3.1. МЕДИЈИ, МАТЕРИЈАЛИ И ТЕХНИКЕ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

ЛК.3.1.1. познаје и користи различите изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелне уметности

ЛК.3.1.2. одабира адекватна средства (медиј, материјал, технику, поступак) помоћу којих ће на најбољи начин реализовати своју (одабрану) идеју

3.2. ЕЛЕМЕНТИ, ПРИНЦИПИ И САДРЖАЈИ (ТЕМЕ, МОТИВИ, ИДЕЈЕ...) ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

ЛК.3.2.1. одабира адекватна средства (медиј, материјал, технику, поступак) помоћу којих ће на најбољи начин реализовати своју (одабрану) идеју

ЛК.3.2.2. изводи радове са одређеном намером користећи основне визуелне елементе и принципе да би постигао одређени ефекат

ЛК.3.2.3. користи тачне термине (нпр. текстура, ритам, облик...) из визуелних уметности (примерене узрасту и садржају) када образлаже свој рад и радове других

ЛК.3.2.4. уочава међусобну повезаност елемената, принципа и садржаја на свом раду и на радовима других

3.3. УЛОГА, РАЗВОЈ И РАЗЛИЧИТОСТ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

ЛК.3.3.1. анализира одабрана уметничка дела у односу на време настанка и према културној припадности (описује основне карактеристике, намеру уметника...)

ЛК.3.3.2. описује потребна знања и вештине који су неопходни у занимањима везаним за визуелне уметности

ЛК.3.3.3. користи друга места и изворе (нпр. библиотека, интернет...) да би проширио своја знања из визуелних уметности

ЛК.3.3.4. разуме међусобну повезаност и утицај уметности и других области живота

*Стандарди ЛК.3.1.2. и ЛК.3.2.1. се понављају. Они припадају и остварују се и у првој (1. Медији, материјали и технике визуелних уметности) и у другој области (2. Елементи, принципи и садржаји визуелних уметности). Разлог за такво понављање проистиче из специфичне, синтетичке природе учења у оквиру предмета Ликовна култура. Такође, у складу је са активностима које се спроводе на часу у оквиру којих се увек прожимају садржаји из различитих области.

4. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА У РАДУ СА ДЕЦОМ СА СМЕТЊАМА У НАПРЕДОВАЊУ У РЕДОВНОЈ ШКОЛИ¹

ПОРЕМЕЋАЈИ АУТИСТИЧКОГ СПЕКТРА

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Аутизам је развојни поремећај који се испољава до треће године живота. Тежина клиничке слике варира од најтежих манифестација аутизма до сасвим дискретних форми аутистичког понашања. Зато и говоримо о поремећајима аутистичког спектра.

Ма колико се међусобно разликовали, сви поремећаји аутистичког спектра имају неке заједничке карактеристике: поремећај социјалних интеракција, поремећај комуникације и стереотипије у понашању.

ПОРЕМЕЋАЈ СОЦИЈАЛНИХ ИНТЕРАКЦИЈА

Деца са аутизмом често немају потребу да остваре контакт са другим особама или се, пак, социјални контакт остварује само да би се задовољиле властите потребе. Дете које је повређено, уплашено или тужно, неће тражити утеху од друге особе, нити ће покушати да са другом особом подели своје задовољство. С друге стране, деца са аутизмом углавном не препознају емоције других људи. Контакт погледом је обично површан и краткотрајан, пре свега због тога што дете са аутизмом не уме да прочита емоцију са лица друге особе. Многа правила социјалног живота, почев од оних најлакших, па све до најкомплекснијих, особе типичног развоја усвајају спонтано, без икакве формалне обуке. За децу са аутизмом, неписана правила социјалног функционисања представљају велику загонетку која се може само делимично решити упорним и систематским радом.

ПОРЕМЕЋАЈ КОМУНИКАЦИЈЕ

Нека деца са аутизмом уопште не говоре. Код ове деце не јавља се ни гест као спонтани покушај да се надомести недостатак вербалне комуникације. У многим случајевима, развија се говор који нема комуникативну функцију. Често се у говору запажају: бизарна модулација гласа, ехолалија (понављање туђих речи), неологизми (измишљене речи), идиосинкразије (говор специфичан само за ту особу), неправилна употреба личних заменица (о себи говоре у трећем, а често и у другом лицу)... Изразити су поремећаји прагматике, чак и код деце са високофункционалним аутизмом, која имају развијену вербалну комуникацију. Они се испољавају на различите начине: дете не уме да одреди адекватну удаљеност од саговорника; да прилагоди интензитет и модулацију гласа социјалним захтевима; да препозна када би требало да ћути а када да говори; да одреди колико би дуго требало да говори о одређеној теми; да препозна комуникационе намере саговорника итд. Деца са аутизмом, осим у ретким случајевима, не разумеју идиоме, фразе и сарказам у говору. Њихово разумевање говора је буквално.

---

¹ Из приручника за наставнике *Индивидуализација у раду са децом са сметњама у напредовању у редовној школи* проф. др Ненада Глумбића и Љиљане Вдовић, Едука, Београд, 2012.

СТЕРЕОТИПИЈЕ У ПОНАШАЊУ

Деца са аутизмом често су заокупљена бојом, мирисом, текстуром, вибрацијом и другим карактеристикама предмета који су небитни за њихово функционисање. Понекад имају ритуале који могу бити везани за било који аспект живота: исхрану, облачење, успављивање... Углавном имају отпор према променама. Многа деца са аутизмом имају стереотипне покрете телом или деловима тела (лепршање рукама, клаћење, љуљање, увртање прстију, ход на врховима прстију итд.). Деца са високофункционалним аутизмом могу имати уска, ограничена и необична интересовања. Тако се дешава да ученик нижих разреда основне школе одлично познаје возове, пилоне или неке врсте животиња, а да при томе има отпор према већини наставних садржаја који се обрађују у школи.

ОСТАЛИ ПОРЕМЕЋАЈИ

Осим наведених, ученици са аутизмом могу имати и бројне друге поремећаје који на различите начине утичу на њихово образовање.

Поремећаје аутистичког спектра карактерише учестала појава сензорних абнормалности. Оне се најчешће испољавају: у облику сензорне преосетљивости, када обични звуци и додир изазивају бол и друге непријатне сензације; у виду снижене осетљивости појединих чула; у виду немогућности да се јасно идентификује извор звука и да се занемари позадинска бука; у облику снижене толеранције на дуготрајно излагање сензорним стимулусима итд.

Аутизам се може комбиновати са било којим нивоом интелектуалног функционисања, од најтежих форми интелектуалне ометености до просечних или чак натпросечних интелектуалних способности.

Код деце са аутизмом и тежим облицима интелектуалне ометености може се очекивати и не тако ретка појава епилептичних напада који су изузетно ретки код деце са високофункционалним аутизмом.

У овој последњој категорији, пак, честа је моторичка неспретност, која се може испољити и неким обликом диспраксије. Један од облика диспраксије код деце школског узраста јесте и поремећај рукописа – дисграфија.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

На основу доброг познавања природе аутистичког поремећаја, могуће је осмислити извесна упутства за образовно-васпитни рад са овом популацијом. Међутим, ниједно упутство не би требало схватити као рецепт који би се могао применити на сваку појединачну ситуацију и на свако дете са аутизмом. Наставницима се саветује да пажљиво прочитају општа упутства за прилагођавање образовно-васпитног рада деци с поремећајима аутистичког спектра, а да све недоумице разрешавају уз консултацију са дефектологом.

1. Обезбедите структуриран ритам дана

Деца са аутизмом не умеју да организују и користе слободно време на продуктиван начин. Зато им је потребно обезбедити високоструктуриран ритам дана, и код куће и у школи. Потребно је да се установи одређена рутина које ћемо се придржавати што је више могуће. Једном установљена рутина пружа детету са аутизмом утеху и сигурност.

2. Користите визуелну подршку

За многу децу са аутизмом слике имају много већи значај у преношењу порука него речи. Зато користите визуелну подршку кад год је то могуће. Ако ученику дајете вербални налог који он не разуме, престаће да вас слуша. Слика ће му помоћи да остане у контакту са вама. Потребно је, наравно, да дете разуме значење одређене слике. Зато би слике требало да буду сасвим реалистичне, без непотребних детаља и карикатура. Уколико дете не разуме слику, можете користити фотографије или тродимензионалне објекте. Када дете овлада одређеном активношћу, визуелна подршка се смањује, а некада и сасвим укида. Визуелна подршка је посебно значајна приликом стварања распореда.

3. Направите распоред активности

Добро структуриран ритам дана уз адекватну визуелну подршку најбоље се може остварити креирањем визуелних распореда. Визуелни распореди омогућавају деци са аутизмом да предвиде редослед активности, да боље усмере пажњу и да се осећају сигурном. Најбоље би било да се направи један општи визуелни распоред, који би служио за структурирање активности у току једног школског дана, и низ специфичних визуелних распореда који се односе на конкретне активности у току једног школског часа или неке ваннаставне активности.

Како да направимо општи визуелни распоред? Потребно је да прво изаберемо слике, фотографије или симболе са одређеним значењем. На пример, цртеж или фотографија лопте може да означава игру у школском дворишту. Визуелна средства треба пластифицирати јер ће се користити током дужег временског периода. Дете треба да научи значење одређеног симбола. То се постиже дуготрајном, доследном и свакодневном употребом истих симбола у идентичним околностима. Иако симболи могу бити поређани на једном листу папира, много је ефикасније да се у прављењу визуелних распореда користи чичак-трака. Чичак-трака треба да се постави на јасно видљиво и лако доступно место, нпр. на унутрашњу страну врата учионице. Боја чичак-траке треба да се јасно разликује од боје коришћених симбола. Сlike које означавају главне активности у школи поређамо на чичак-траку одозго надолу. Нпр. можемо имати слику која се односи на час математике, затим слику која означава мали одмор, слику која се односи на час матерњег језика, слику за активност у школском дворишту итд. Испод сваке слике треба да буде и словима назначена активност. У већ наведеном примеру са лоптом, на дну пластифициране картице на којој је фотографија лопте написаћемо „игра у дворишту“. Картице се увек ређају тако да се између појединачних слика види чичак-трака у дужини од око 5 цм. На дну чичак-траке прави се цеп или сандуче у које ће се картице са симболима одлагати када одређена активност буде завршена. У близини визуелног распореда не би требало да буде других визуелних средстава.

На почетку сваког радног дана доведемо ученика до места на коме се налази визуелни распоред и укратко испричамо шта ћемо радити тога дана. Задржимо се на првој картици и кажемо шта та картица представља. Затим скинемо картицу са чичак-траке и однесемо је до места где ће се обавити одговарајућа активност. Када активност буде завршена, заједно са дететом одлажемо картицу у цеп или у кутију на дну чичак-траке, а затим узимамо следећу картицу и са њом поступамо на идентичан начин.

Овај поступак се, у зависности од способности детета, може донекле модификовати. За децу ненавиклу на визуелне распореди некад ће бити потребно да се и на месту на коме се обавља активност налази симбол те активности. С друге стране, деци која су извежбана у

коришћењу визуелних распореда биће довољно да распоред дневних активности буде написан у свесци. Ако ученик уме да чита, распоред се може организovati у форми чек-листе, тако да ученик може да штиклира сваку активност која је завршена. Важно је да се визуелни распореди користе упорно, без обзира на то што нам се можда чини да дете не разуме њихово значење.

За децу која не говоре и не разумеју налоге, користите стварне предмете у циљу антиципације следеће активности. На пример, десетак минута пре часа физичког васпитања дајте им да држе малу гумену лопту; ако одлазе кући колима, неколико минута пре поласка дајте им аутомобил играчку. Понављајте ове активности свакодневно користећи увек исте предмете.

Помоћу визуелних распореда може се организovati и било која друга активност: овладавање одређеном вештином, учење неког садржаја или израда домаћих задатака. Приликом израде домаћих задатака, важно је да ученик унапред зна колико ће нека активност трајати. Ако, на пример, треба да напише три реда неког слова, потребно је да му се да свеска у којој је на почетку сваког од три реда написано по једно слово. Родитељи треба да направе визуелни распоред у коме ће се наизменично смењивати картице са словом (три картице за сваки ред) и картице које означају награду која ће уследити након сваког исписаног реда.

4. Наградите дете

Ако се одлучите да помоћу визуелног распореда подучавате ученика са аутизмом, једна од картица морала би да се односи и на награду. Награда се добија као резултат успешно изведених активности. Она се може користити и за поткрепљивање социјално пожељног понашања. У избору награде руководимо се жељама самог детета. За неко дете ће адекватну награду представљати „смајли“, жетон или балончић, док ће за неко друго дете функцију награде имати комадић омиљене хране или краткотрајно обављање омиљене активности.

5. Говорите конкретно и јасно

Говорите јасно. Не користите сувишне речи. Уместо да кажете: „Данас је прилично хладно. Не би било лоше да обучеш јакну када будемо ишли у шетњу“, једноставно реците: „Обуци јакну“. Питајте ученика шта сте рекли да бисте проверили да ли вас је разумео. Немојте користити идиоме. Ако кажете детету да се „претвори у уво“, можете очекивати само две реакције: дете не разуме шта сте изговорили или, пак, добија панични напад јер нити зна како да се претвори у уво, нити жели да постане уво. Избегавајте иронију и сарказам. Вашу иронично изговорену опаску да уживате када дете лупа вратима, ученик са аутизмом схватиће буквално. Иако вам то не изгледа учтиво, радије кажите: „Дај ми књигу“, него „Да ли би могао да ми даш књигу?“ Ако ваш налог није експлицитан, дете са аутизмом помислиће да га питате да ли он може (тј. има способност) да вам да књигу. Ако нудите избор, нека ваша понуда буде што конкретнија. „Да ли би волео да црташ црвеном или плавом оловком?“ много је боља опција него питање: „Којом би бојицом волео да црташ?“ Имајте у виду да деца са аутизмом боље реагују на визуелну него на слушну информацију. Према томе, ако дете уме да чита, добро би било да му напишете своје захтеве.

6. Преусмерите стереотипе

Ограничена интересовања, стереотипије и ритуали саставни су део клиничке слике аутизма. Извесни стереотипи у понашању никада неће нестати. По правилу, стереотипије не треба забрањивати већ преусмеравати. То је могуће само ако детету понудимо другу активност, врло сличну његовом стереотипу, која ће имати социјално прихватљиву форму. Дешава се, на пример, да дете хода тачно одређеном путањом по учиниоци. Можемо да направимо од итисона кружне облике које ћемо поређати у непосредној близини његове путање и тражити да хода газећи по кружним формама. Ако дете има неки стереотипни покрет телом, можемо осмислити игру у којој ће се тај покрет користити у комбинацији са неким другим, сличним покретом. Овакве активности се могу лепо уклопити у наставу физичког или музичког васпитања. Ако у току одређеног часа немамо могућности за реализацију наведених активности, евентуалну појаву стереотипија треба игнорисати.

Нека деца имају отпор према променама, а свака промена рутине изазива страх. Ако нашу уобичајену активност у дворишту морамо да изменимо због лошег времена, онда би што пре у визуелном распореду требало заменити картице како би се дете навикло на новонасталу ситуацију. У извесним случајевима, деца са аутизмом пружају отпор према променама које су свакодневне и које чине саставни део школских активности, као што је одлазак у физкултурну салу. У том случају потребно је да више пута у току претходног часа кажемо да ће следећи час бити одржан у физкултурној сали прецизирајући колико је времена остало до завршетка часа. Нпр. можемо рећи да за десет (пет, три...) минута почиње час физичког. Иако деца са аутизмом често немају концепт метричког времена, свакодневним понављањем наведених активности постепено се навикавају на правилну употребу термина којима се одређује трајање. Оријентација у времену лакше ће се постићи ако користимо тајмере или пешчане сатове. Уколико је дете изразито анксиозно приликом преласка из једне у другу просторију, треба му дозволити да са собом понесе омиљену играчку или неки други предмет за који је нарочито везано.

Ако ученик са аутизмом има уска и ограничена интересовања, њих би требало искористити као потенцијал за усвајање наставних садржаја из различитих предмета. Ако је, на пример, ученик фасциниран животињама и ако има снажан отпор према математици, онда ћемо таблицу множења обрађивати задацима следећег типа: „Ако у седам кавеза има по три мајмуна, колико има укупно мајмуна?“ На сличан начин могу се обрађивати граматика, ликовно васпитање итд.

Повремено се ученику са аутизмом могу дозволити омиљене активности у форми награде или као део процеса учења. Тада се, међутим, суочавамо са проблемом временског ограничавања такве активности. Због тога је потребно да се одреди правило у погледу трајања одређене активности. Добро је да дете у сваком тренутку зна колико му је преостало времена за омиљену активност. То се постиже употребом тајмера који визуелно приказују проток времена. Иако су врло једноставни уређаји, тајмере је понекад тешко набавити у нашој средини. Уместо тога, могу се користити пешчани сатови различите величине.

7. Поставите јасна социјална правила

Деца са аутизмом не поштују ни најосновнија правила понашања. Имајте у виду да се не ради о невоспитању, већ о неразумевању социјалних правила. Ако ученик са тежим обликом аутизма не показује интересовање за друге особе, потребно је да га постепено укључимо у интерактивну игру. То је најбоље учинити на часу физичког васпитања тако што

ћемо организовати наизменичне активности. Деца са високофункционалним аутизмом имају већи капацитет за разумевање социјалних правила, али их не могу усвојити спонтано. Корисно средство за прихватање правила понашања јесу тзв. социјалне приче. Ове приче се пишу за сваку конкретну ситуацију, а могу бити презентоване и у сликовној форми. У причи се описује одређена ситуација, како се протагонисти приче осећају и шта би се могло десити.

8. Помозите ученику са аутизмом да се избори са сензорним проблемима

Деца са аутизмом не могу да игноришу небитне сензорне стимулусе и да разликују важније и мање важне информације. Зато је потребно да са плафона уклоните све висеће елементе, а са зидова и панела све цртеже, графиконе и друге визуелне садржаје који се не користе свакодневно. Алтернативно, визуелна средства се могу прекрити и приказивати само када је то неопходно. Учениоца не би требало да буде у непосредној близини улице. Ученик са аутизмом треба да седи у предњем делу учионице, удаљен и од прозора и од врата, како би опажао што мање непотребних стимулуса. Сто за којим седи дете не би требало да буде обојен јарким бојама. На столу треба да се налази само оно што је тренутно потребно за рад.

Нека деца са аутизмом изузетно су осетљива на звукове одређене фреквенције. Ова деца најчешће покривају уши рукама. Ако дете виче или на други начин прави галаму, могуће је да му смета околна бука коју покушава да маскира звуцима које само производи. Оваквој деци треба дозволити да се привремено изолују. У ту сврху се могу користити ниски паравани, који не заузимају много простора, слушалице и антифони. Ако се дете плаши одређеног звука (нпр. дела неке песме), можете снимити такву песму и пуштати је сваког дана тако што ћете интензитет тона подесити испод границе чујности, постепено га појачавајући до прихватљивог нивоа.

Деца са аутизмом могу имати снажне негативне реакције на трепћуће светло. Ако сте убеђени да светло не трепери, вероватно грешите. Реч је о томе да ни ви ни друга деца не можете опазити оно што опажају нека деца са аутизмом. Да бисте избегли треперење светла, користите увек нове сијалице, избегавајте употребу флуоресцентног светла, а уместо компјутера користите лаптоп. Посаветујте родитељима да затраже савет офталмолога у вези са евентуалном куповином ИРЛЕН наочара са обојеним филтерима. Ако дете уме да пише, избегавајте папир интензивно жуте боје. Бели папир, који се у нашим школама најчешће користи, такође није најбоље решење за децу са аутизмом. Уместо тога користите сиви, светлоплави или светлозелени папир.

Нека деца са аутизмом не подносе поједине тактилне стимулусе. Уверите се да им не смета текстура одеће или наставног средства. Не додирујте их.

Извесни облици понашања (љуљање, окретање округ, пењање по столовима, повишена покретљивост итд.) упућују на могућност да је детету са аутизмом потребна интензивнија сензорна стимулација. Овој деци је потребно дозволити да повремено учествују у моторичкој активности, најбоље у виду награде за извршени задатак. Осим тога, детету које је стално у покрету потребно је дозволити да носи испуњени прслук, будући да снажан притисак обезбеђује неопходну стимулацију. Ношење испуњеног прслука требало би ограничити на временски интервал од двадесет минута. Искористите часове физичког васпитања за стимулацију љуљањем. Дете може да се љуља на љуљашци или на великим лоптама за пилатес лежећи на стомаку, при чему масирамо леђа кружним покретима у смеру казаљке на сату. Нека деца ће уживати ако их увијемо у струњачу и благо котрљамо. Искуство показује да се током љуљања и лежања у струњачи боље учи говор него током уобичајених активности у учионици.

9. Укључите друге ученике у систем подршке

Осталој деци из разреда објасните зашто се ученик са аутизмом понаша на одређени начин. Мотивишите их да учествују са њим у интерактивној игри. Искористите прилику када се организује излет или нека друга ваннаставна активност да одредите децу која ће бити задужена да помажу детету са аутизмом. Деца се бирају само ако се добровољно пријаве. Посебно ћете истаћи њихову улогу ако им доделите неки беџ или траку са натписом који указује на њихову функцију. Тиме, не само да помажемо детету са аутизмом, већ и код осталих ученика развијамо одговорност, толеранцију и самопоштовање. Посаветујте се са дефектологом у вези са формирањем „круга пријатеља“ и других облика вршњачке подршке.

БЛАЖЕ СМЕТЊЕ У МЕНТАЛНОМ РАЗВОЈУ

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

У овој публикацији под блажим сметњама у менталном развоју подразумевамо стање лаке интелектуалне ометености. Сваки облик интелектуалне ометености карактеришу значајна ограничења у интелектуалном функционисању и адаптивном понашању. Наведена ограничења настају у развојном периоду, тј. до 18. године живота. Највећи број деце са интелектуалном ометеношћу има блаже сметње у менталном развоју. Ова деца имају успорен развој когнитивних, говорно-језичких, моторичких и социјалних способности, што у многим случајевима постаје очигледно тек у млађем школском узрасту. Деца са лаком интелектуалном ометеношћу имају исте физиолошке, емоционалне и социјалне потребе као и сва друга деца. Међутим, ова деца ступају у животну утакмицу са лошије развијеним адаптивним способностима од вршњака из опште популације. Многе карактеристике ученика са блажим сметњама у менталном развоју могу се разумети само унутар друштвеног контекста. Приликом навођења заједничких карактеристика ове деце треба имати на уму да је реч о изузетно хетерогеној популацији. Стога је нереално очекивати да ће се свако појединачно дете уклопити у општи приказ лаке интелектуалне ометености који наводимо у овом тексту.

КОГНИТИВНИ РАЗВОЈ

Деца са лаком интелектуалном ометеношћу пролазе кроз исте фазе сазнајног развоја као и деца из опште популације, али нешто споријим темпом. Осим тога, ова деца не достижу највише нивое формалних логичких операција. Њихово је мишљење конкретно тако да се радије фокусирају на очигледне карактеристике предмета, појава или бића него на нека мање видљива, апстрактна својства. Из истих разлога, ова деца ће лакше разумети актуелна догађања него догађаје из прошлости или хипотетичке ситуације у будућности.

ПАЖЊА

Ученици снижених интелектуалних способности, по правилу, имају краткотрајну пажњу. Неуспех у учењу, бар једним делом, може се објаснити и тиме што деца не поклањају довољно пажње постављеном задатку. Осим тога, ова деца имају и мањи обим пажње, тј. не

могу истовремено да обрете пажњу на већи број релевантних стимулуса. Некада усмеравају пажњу на мање битне аспекте задатка, занемарујући при томе најважније информације.

ПАМЋЕЊЕ

Деца са лаком интелектуалном ометеношћу тешко памте нове информације, а већ запамћене релативно брзо заборављају. Основни проблем ове деце јесте недостатак ефективне стратегије упамћивања. Посебно тешки за упамћивање јесу ментално и језички захтевни задаци.

ГОВОР И ЈЕЗИК

Деца са блажим сметњама у менталном развоју имају успорен, а у неким случајевима и атипичан, говорно-језички развој у области артикулације, семантике, синтаксе и прагматике. Артикулациона одступања могу се испољити у облику омиције (изостављања гласова), супституције (замене једног гласа другим стандардним гласом) или дисторзије (измењене артикулације гласа као у случају „котрљајућег р“). На плану семантике, најизразитији проблеми односе се на ограничен вокабулар и недовољно познавање лексичких односа између речи. Синтаксичке конструкције могу бити врло специфичне, у складу са когнитивним функционисањем појединца. Највеће проблеме ова деца имају у домену прагматике, тј. правилног разумевања и употребе говора у социјалном контексту.

МОТИВАЦИЈА

Ако нека особа мисли да су за све успехе и неуспехе у њеном животу одговорни судбина, случај или други људи, кажемо да таква особа има спољашњи локус контроле. Насупрот томе, особе са унутрашњим локусом контроле сматрају да је највећи број позитивних и негативних догађаја у њиховом животу резултат њихове властите активности. Мала деца, без изузетка, имају спољашњи локус контроле. Сазревањем, она постају свесна последица својих активности. Деца са лаком интелектуалном ометеношћу задржавају спољашњи локус контроле. То се испољава у претераном ослањању на друге особе, у сталном очекивању неуспеха и у неприхватању одговорности за властито понашање.

ПРОБЛЕМИ У ПОНАШАЊУ

Деца са лаком интелектуалном ометеношћу често се сусрећу са неразумевашем и неприхватањем унутар вршњачке групе. Услед искуства неуспеха и недовољно развијених адаптивних способности, ова деца се често повлаче из социјалних интеракција или их остварују на неприкладан начин. Проблеми у понашању могу да настану због тога што дете не прави разлику између адекватних и социјално неприхватљивих облика понашања, као реакција на фрустрацију због неуспеха у школи или због тога што је дете научено да привлачи пажњу других ученика који га охрабрују да се понаша на непримерен начин. Осим тога, нека деца са лаком интелектуалном ометеношћу имају тзв. дуалне дијагнозе, односно придружене психијатријске болести, које значајно утичу на њихово понашање и социјалну адаптацију.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

Карактеристике ученика са блажим сметњама у менталном развоју изискују прилагођавање приступа у наставном раду. Педагошке импликације су наведене оним редом којим су описиване њихове опште карактеристике.

КОГНИТИВНИ РАЗВОЈ

Когнитивни развој не зависи само од личности и активности појединца, већ и од његовог окружења. Интелектуалну ометеност не можемо „излечити“, али можемо обезбедити повољне околности за учење у складу са дететовим потребама и могућностима. Наш је задатак да препознамо на ком се развојном нивоу налази ученик и да задатке прилагодимо његовим сазнајним способностима.

С обзиром на природу мишљења, увек треба користити конкретна наставна средства. Придржавајте се принципа очигледности, али имајте у виду то да превелик број наставних средстава такође омета процес учења. Апстрактне концепте треба преносити у мањем обиму, повезујући их са конкретним примерима. Научене садржаје увек треба повезивати са животним потребама ученика, са његовим искуством и могућностима њихове примене. Постављени циљеви морају бити краткорочни, а награде за успешно изведену активност тренутне.

ПАЖЊА

Задатак треба да буде презентован тако што ће се ученику предочити ограничен број стимулуса. Из задатка уклањамо све оне информације и стимулусе који су небитни за његово решавање. Ученику усмеравамо пажњу на најважније податке, критичне за решавање задатка. Охрабрујемо и подстичемо ученика да одржи пажњу на задатку, краткотрајним додиром или речима у императивном облику (пази, види, стани, спреми се...). Тежину задатака постепено повећавамо.

ПАМЋЕЊЕ

Ученици из опште популације спонтано организују информације како би их лакше упамтили. Деци са лаком интелектуалном ометеношћу можемо помоћи тако што ћемо груписати објекте које опажају и које би требало да упамте. Груписање може бити просторно (објекти који припадају некој класи сврставају се у скупове са јасно ограниченим линијама) или временско (прво се приказују објекти једне категорије, а затим се, после краће паузе, приказују објекти друге категорије).

Најчешћа грешка коју наставници праве јесте да ученику са интелектуалном ометеношћу презентују велики број информација у кратком временском периоду. Ученик може да упамти мањи број података, под условом да се информација више пута понови и илуструје конкретним примерима. Затражите од ученика да понови шта сте рекли или да, са неколико речи, опише кључне елементе наученог садржаја. Помозите ученику да повеже новостечену информацију са властитим искуством (нпр. „Видиш, девојчица из ове приче зове се Маја, баш као што се и твоја сестра зове Маја“). Уверите се да ученик разуме оно што би требало да упамти.

ГОВОР И ЈЕЗИК

Уколико ученик има било који поремећај говора и језика, затражите помоћ логопеда. Користите једноставне речи. Прилагодите своје излагање могућностима ученика. Повремено проверавајте да ли ученик разуме оно о чему говорите. Током излагања наставних садржаја користите макете, цртеже и слике. Избегавајте метафоричке изразе, идиоме и фразе. Реченице би требало да буду кратке. У раду са млађом децом користите увек исте термине уз постепено увођење синонима.

МОТИВАЦИЈА

Познато је да ништа не успева тако добро као успех. Ако ученик има нагомилано искуство неуспеха, престаће да се труди. Да би ученик са лакоћом интелектуалном ометеношћу био мотивисан за учење, морате му пружити шансу да успешно изврши задатак. У почетку постављајте само оне задатке за које сте сигурни да ће их ученик са лакоћом извршити. Ученика треба јавно похвалити за сваки тачан одговор и за сваки тачно извршени задатак. Од наставника се не очекује да похваљује ученика без икаквог разлога, већ да ствара ситуације у којима ће постојати разлог да га похвали. Тек када ученик стекне самопоуздање, можемо га научити како да реагује на неуспех.

ПРОБЛЕМИ У ПОНАШАЊУ

Наставник треба да делује превентивно како ученик са интелектуалном ометеношћу не би испољио проблеме у понашању. Од почетка школовања треба неговати пријатну разредну атмосферу. Вршњачка едукација и други облици сарадничког учења имају позитиван утицај на прихваћеност деце са блажим сметњама у менталном развоју. Индивидуализован приступ овим ученицима омогућава им да стекну позитивна искуства у процесу учења. Тиме се развија њихово самопоуздање што умањује могућност појаве социјално неприхватљивих облика понашања. Непримерено понашање ових ученика често се погрешно тумачи. Импулсивност може бити резултат емоционалне незрелости а не свесне намере да се крше одређене норме понашања. Директан стил комуникације, коришћење колоквијалних израза и привлачење негативне пажње чести су код деце која потичу из одређених супкултурних слојева, као и код ученика који немају довољно развијене социјалне вештине. Наставник треба да затражи помоћ дефектолога у процесу креирања програма за развој социјалних вештина. Евентуална појава бизарног понашања могла би да укаже на дуалну дијагнозу, када се препоручује саветовање са дечјим психијатром.

ХИПЕРКИНЕТИЧКИ СИНДРОМ (ХИПЕРАКТИВНОСТ)

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Хиперкинетички или хиперактивни синдром са поремећајем пажње (АДХД) најчешћи је ментални поремећај код деце. Јавља се као последица неравнотеже између одређених хемијских супстанци у мозгу. Неравнотежа између ових супстанци може значајно да утиче на понашање детета, расположење, размишљање и пажњу. Поред детета, последице осећа и породица, у којој се јавља значајно повећан ниво стреса, као и учестала депресија.

Хиперкинетички поремећај са поремећајем пажње присутан је код три до десет одсто школске деце, а три пута је чешћи код дечака него код девојчица. Јавља се у првим годинама живота, а дијагностикује се најчешће при поласку детета у школу.

Дете са овим проблемом у сталном је покрету, узнемирено је, са изразито краткотрајном пажњом. Не може да истраје у започетим активностима. Прекида још незавршену активност како би отпочело нову, па и њу напустило недовршену. Хиперактивно дете би све да види, да додирне, привуче. Све што чује – оно би да види, без икакве селекције или скале вредности која би неким садржајима дала предност а неке занемарила. И најмањи шум или догађај привлачи дететову пажњу и одвлачи га од задате активности. Дете са хиперактивним проблемом не успева да прати упутства и не сналази се у групи и групним правилима. Није свесно свог проблема и не може да објасни своје понашање.

Хиперкинетички или хиперактивни поремећај карактеришу три основна симптома.

1) *Хиперактивност*. Дете је у сталном покрету, врпољи се, устаје и шета по одељењу, не може да седи када ситуација то од њега захтева, претерано трчи, пење се у ситуацијама у којима је то неодговарајуће, често има проблем да се тихо игра, претерано прича.

2) *Импулсивност*. Даје одговоре исхитрено и непромишљено и пре него што се доврши питање, има проблем да сачека да дође на ред, често прекида друге (упада у разговор или игру).

3) *Поремећај пажње*. Тешко одржава пажњу на задацима или у игри, не обраћа пажњу на детаље и често прави грешке у изради задатака (које нису производ незнања), често не може да следи ни директне инструкције и не успева да доврши задатке или своје обавезе, има тешкоће у самосталном организовању задатака и активности, често избегава да започне рад на задацима који изискују трајнији напор, губи ствари и школски прибор, заборавно је у дневним активностима, лако га ометају спољашњи стимулуси.

Уколико се симптоми не лече правовремено и на одговарајући начин, могу имати велики утицај на смањење квалитета живота детета и његове околине. Код детета са АДХД-ом најчешће се јавља лош успех у школи, који је често знатно испод нивоа његових интелектуалних могућности, осећање усамљености и недостатак самопоуздања, неуспех у дружењу са осталом децом, неуспех у покушајима да се укључи у додатне школске и ваннаставне активности. Преко 50 одсто деце са овим проблемом не може да прати редован наставни план и програм, па се укључују у додатне часове за савладавање школског градива. Такође, испитивања показују да 35 одсто деце напусти школу, а само пет одсто стекне факултетско образовање. Уколико деца нису обухваћена одговарајућим третманом, проблеми се настављају и у адолесценцији, као и у одраслом добу.

НАЈЧЕШЋЕ ЗАБЛУДЕ У ТУМАЧЕЊУ УЗРОКА ПРОБЛЕМА

Погрешно је веровање да су деца са АДХД-ом лења и незаинтересована. Проблеми ове деце директно утичу на смањење посвећености и истрајности у активностима, што је посебно уочљиво у изради школских и домаћих задатака. Деца са овим проблемом често не могу да разумеју и запамте дате инструкције, не могу да изразе мисли на разумљив начин те да самостално усмере пажњу и одрже је на задатим активностима; имају озбиљнијих потешкоћа у писању и читању услед чега лако одустају и постају незаинтересована. Отуда је осмишљена и структурирана подршка одраслог неопходна.

Често се верује да је недостатак дисциплине у породичном окружењу главни „кривац“ за настанак овог поремећаја. Истраживања показују да су неадекватне васпитне мере заправо последица а не узрок овог поремећаја. Услед бројних проблема са којима се свакодневно сусрећу, родитељи ове деце често имају неадекватне и непримерене реакције. Усвајање

ефикаснијег начина васпитања омогућиће разрешавање бројних проблема и отклањање многих тешкоћа деце са овим проблемом.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

ОРГАНИЗАЦИЈА ЧАСА

Због проблема са пажњом, дете са АДХД-ом треба да седи близу наставника, са што мање предмета на радној површини стола, као и у видном пољу. Наставник је тада у могућности да лакше прати и усмерава рад детета.

Наставне активности и задаци морају бити разноврсни. Активности које изискују мировање треба смењивати активностима које изискују кретање. На прве знаке умора (када дете почиње да прекида рад, да се врпољи, прича и сл.), неопходно је променити активност, односно дати детету задужење које ће му задовољити потребу за кретањем.

Када се суочи са сложеним задацима (када треба да препише текст и одговори на питања или да изврши неку рачунску операцију), дете са АДХД-ом не успева да запамти упутства, не може да се сети редоследа радњи и тачног решења задатака. Због тога је важно давати краће задатке које дете може да обави у кратком временском року. Дуже и сложеније текстове и задатке треба делити на више мањих целина. У задацима треба смањити број захтева (да их не буде више од три).

Примереније је примењивати усмено испитивање, кратким питањима, што ређе у групи. Понекад деца са овим синдромом испољавају смањену координисаност у покретима, нарочито када су у питању сложене активности. Потешкоће се посебно јављају у писању и цртању, где деца са АДХД-ом имају проблем да организују различите покрете по утврђеном редоследу. Зато је потребно да наставник, у складу са могућностима конкретног детета, продужи време за израду задатака писаним путем.

Проблематично понашање биће ређе уколико дете може да предвиди активности, па је важно активности најављивати и држати се предвиђеног распореда.

Дете са АДХД-ом не би требало укључивати у активности које нису структурисане, добро организоване и које се врше без надзора одраслог. Такође, требало би избегавати такмичарске активности, као и активности у већим групама које се одвијају по сложенијим правилима.

КОМУНИКАЦИЈА

Детету са овим проблемом неопходно је обраћати се јасним, кратким и недвосмисленим реченицама. Из упутстава и налога треба избацити све непотребне изразе. Веома је корисно тражити од детета да понови захтев како би се проверило разумевање. Дете може да запише упутства, али је при томе потребно проверити исправност записаног. Такође, захтеви треба да буду прилагођени могућностима детета – не тражити од њега нешто за шта је унапред јасно да не може да реализује. На пример, тражење од ученика да седи и решава задатке двадесетак минута или да чека да наставник или родитељ заврши започети разговор са другим лицем, сигурно ће довести до непожељног понашања. Захтеве, упутства и објашњења требало би давати у ситуацијама у којима нема других стимулуса који би детету одвлачили пажњу. И правила која се постављају треба да буду јасна и једноставна, и пожељно је да буду видно истакнута. Уколико желимо да нас дете разуме и реализује захтев, треба избегавати формулације типа „ако–онда“. У постављању услова пожељна је формулација „када–онда“. Међутим, уколико детету том приликом задамо неколико захтева истовремено, врло је вероватно да неће моћи да их реализује (нпр. да препише текст са табле, уради задатке и сачека да наставник прегледа).

Ако дете почне на часу да се непримерено понаша, може се и невербалним ставом зауставити у неодговарајућој активности (стати поред њега, ставити му руку на раме, узети

му свеску и погледати је и сл.). Корисни су и унапред договорени сигнали за умиривање (пуцкање прстима, картице у боји или са сликама и сл.).

ПОХВАЛЕ, НАГРАДЕ И КАЗНЕ

Због своје импулсивности, дете са овим проблемом не размишља о ономе што ради у одређеном тренутку. Не може да предвиди последице својих поступака. Због тога доводи у опасност и себе и друге. Склоно је да поступа увек на исти начин иако је за сличне поступке раније било кажњавано. Дете нема намеру да лоше поступа – оно зна како би требало да се понаша у одговарајућој ситуацији, али без помоћи одраслог не може да спроведе одговарајућа правила понашања. Због тога је неопходан системски рад одраслог на развијању прво спољашње, а затим и унутрашње мотивације.

Ако се дете прихватљиво понаша, треба га наградити. Ако желимо да одустане од непримереног понашања, које није опасно ни по њега ни по друге, треба да игноришемо такво понашање. Уколико се дете понаша непримерено и доводи у опасност и себе и друге, казна је неопходна. При томе треба имати на уму да ће одрасли, с обзиром на дететова честа неодговарајућа понашања, прибегавати све чешћим и строжим казнама, које неће имати ефекта. Такође, претерано кажњавање ће довести до тога да дете пажњу усмерава на избегавање казне а не на пожељне облике понашања.

Под наградама се не подразумевају само слаткиши, играчке и слично. Награде су и пажња коју одрасли посвећује детету када се адекватно понаша, наклоност и уважавање које испољава, као и давање могућности детету да обавља за њега пријатне активности. Дете треба наградити чим се примерено понаша. У пракси је често обрнут случај. Наставник пажњу усмерава на дете са овим проблемом када жели да га опомене, подсети на задатак и усмери на задату активност. Како дете настави да ради започето, наставник пажњу усмерава на неког другог. И тако се проблем наставља.

Подстицаји треба да буду за дете значајни. Похвале не треба давати уопштено, као у примеру „браво“, „ово си одлично урадио/урадила“ и слично. Дете неће моћи да разуме на шта се похвала конкретно односи.

С обзиром на то да се дете са АДХД-ом лако засити сваког понављања, награде би требало често мењати. Дете треба хвалити и због уложеног труда, а не само због оствареног резултата.

Дете са овим проблемом често доживљава неуспехе и критике наставника и родитеља, па може да створи слику о себи као о неспособном и лошем детету. Уколико се проблему не приђе системски и правовремено, дете са АДХД-ом може да развије поремећаје у понашању.

Коришћена литература:

1. AAIDD (2011). *Intellectual disability: Definition, classification, and system of support (11th ed.)*, AAIDD, Washington, DC.
2. Beirne-Smith, M., Ittenbach, R. F., Patton, J. R. (2002). *Mental retardation (6th ed.)*, Merrill Prentice Hall, Ohio.
3. Fernández, J. M. G., Cobacho, J. P., Adelantado, P. P. B. (2005). *Discapacidad intelectual: Desarrollo, comunicación e intervención*, CEPE, Madrid.
4. Глумбић, Н. (2010). *Одрасле особе са аутизмом*, Универзитет у Београду – ФАСПЕР (ЦИДД), Београд.
5. Graziano, A. M. (2002). *Developmental disabilities: Introduction to a diverse field*, Pearson Education Company, Boston.
6. Губерина Абрамовић, Д. (2008). *Приручник за рад с ученицима с посебним потребама интелектуално ограниченим у разредну наставу у основној школи*, Школска књига, Загреб.
7. Хана, Л. (2007). *Подношка у учењу деци са пошкоћама из спектра аутизма: Практичан водич за родитеље и особље у редовним школама и вртићима*, Републичко удружење за помоћ особама са аутизмом, Београд.

8. Јапунца Милисављевић, М. (2008). *Методика наставе математике за децу омеђену у интелектуалном развоју*, Универзитет у Београду – ФАСПЕР (ЦИДД), Београд.
9. Министарство просвете и спорта Републике Србије (2006). *Правилник о наставном програму за четврти разред основног образовања и васпитања*, Просветни преглед, Београд.
10. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2009). *Обавезни стандарди за крај обавезног образовања*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
11. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (математика)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
12. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (природа и друштво)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
13. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (српски језик)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
14. Moor, J. (2002). *Playing, laughing and learning with children on the autism spectrum: A practical resource of play ideas for parents and carers*, Jessica Kingsley Publishers, London.
15. СЗО (1992). *ИЦД-10 Класификација менталних поремећаја и поремећаја понашања*, ЗУНС, Београд.
16. Федели, Д. (2007). *Хиперактивно дете*, Еуро-Giunti, Београд.
17. Ковачевић, Ј. (2007). *Дете са посебним потребама у редовној школи*, Учитељски факултет, Београд.

5. ПЛАНИРАЊЕ ЦИЉЕВА, ЗАДАТАКА И АКТИВНОСТИ

Савремена концепција наставе треба да омогући ученику конструкцију знања, односно процес активне изградње употребљивих знања и умења. То подразумева властити напор ученика, његово мишљење и активност. У савременом наставном процесу акценат више није на преносу информација, већ на стварању услова и могућности ученицима за самосталну конструкцију знања. Нагласак би требало да буде на процесу учења, улози и активностима ученика и исходима тог процеса. Каквог ће квалитета бити исход наставе, зависи од квалитета организације наставе/учења. У њеном току морају бити ангажовани виши мисаони процеси, који омогућавају ученику да разуме и интерпретира чињенице, примени научено знање у свакодневним животним ситуацијама, изводи закључке и аргументовано их образлаже и слично. Најчешћа смерница о томе које мисаоне активности и на који начин се развијају у школи садржи Блумова таксономија у когнитивном домену.

Бенџамин Блум са сарадницима креирао је таксономију циљева васпитања и образовања у три подручја: **когнитивном** (нове информације, мисаоне активности), **афективном** (осећања, склоности, интересовања, вредности) и **психомоторном** (физичке и перцептивне активности и вештине). Циљеве и исходе у когнитивном подручју разврстао је у шест основних категорија, које су хијерархијски уређене (према нивоу апстраховања), а то су: **знање, схватање, примена, анализа, синтеза и евалуација**. У доњој табели су дати нивои са примерима мишљења и типовима активности којима се ови различити мисаони процеси ангажују.

Компетенција	Демонстрирана знања и вештине	Активности којима се проверава оствареност исхода на датом нивоу
Знање	опажа, именује информације; зна датуме, податке, места, зна главне идеје	дефиниши, наведи, опиши, идентификуј, покажи, означи, изабери, испитај, именуј и сл.
Схватање	разуме информацију; преводи из једног у други контекст; интерпретира податке, упоређује, разликује; уређује, групише, открива узроке, предвиђа последице	резимирај, опиши, интерпретирај, повежи, процени, дискутуј, прошири
Примена	користи информације; користи методе, појмове, теорије у новим ситуацијама; решава проблеме користећи усвојене вештине или сазнања	примени, демонстрирај, покажи, реши, испитај, преобликуј, класификуј, експериментиши, истражи
Анализа	одређује структуру; организује делове; препознаје главни смисао; идентификује елементе	анализирај, издвој, уреди, објасни, класификуј, подели, упореди, изабери
Синтеза	користи старе идеје за стварање нових; генерише из датих података; повезује знања са другим областима; предвиђа закључке/закључује	замени, направи план, предвиди, формулиши, припреми, уопшти, поново напиши
Евалуација	упоређује, утврђује сличности и разлике између идеја; процењује вредност теорија и излагања; бира на основу рационалних аргумената; утврђује вредност података; препознаје субјективност	процени, одлучи, оцени, провери, тестирај, измери/одмери, предложи, изабери, просуди, објасни, закључи, резимирај

Бројни аутори су разматрали и проверавали ваљаност хијерархијских структура Блумове таксономије у когнитивном подручју. Међу њима су и Андерсон и Кратвол, који су проширили таксономију комбинујући когнитивне процесе и димензије знања. Управо оваква таксономија може да олакша наставницима планирање наставе, односно прецизније формулисање циљева и операционализацију исхода.

Ова ревидирана таксономија подразумева две димензије сазнавања:

- **знање** – *знање чињеница; знање појмова и структуре појмова* (концептуална знања); *знање поступака и процедура* (процедурална знања), и *свесћ о сазнајним процесима, као и учење сазнајних процеса потребних за сазнавање других знања* (метакогнитивна знања);
- **когнитивне процесе.**

Користећи ову таксономију у планирању наставе кроз планирање циљева наставне јединице, наставник ће много јасније усмеравати сазнајне процесе које жели да ангажује код ученика, као и врсте знања којима ученик треба да овлада у процесу учења. Такође, ова таксономија омогућава наставнику да проверава оствареност циљева и исхода, као и да планира и реализује праћење и оцењивање напредовања ученика.

Много је лакше проверавати квалитет и прецизност осмишљених циљева наставних јединица у односу на ову таксономију. Као што је познато, сврха одређивања циљева часа јесте да се прецизно дефинише шта је то што ученик треба да научи на датом часу.

Да би час био успешно реализован, неопходно је избећи замке планирања превеликог броја циљева за један наставни час, као и нејасно или прешироко формулисаних циљева. Ако је нејасно шта је циљ часа, немогуће је проценити да ли је он реализован. Такође, неће бити јасно који су очекивани исходи тог часа. Зато при планирању и реализацији часова треба имати на уму:

- конкретно дефинисани циљеви часа
- усклађеност циљева и стандарда постигнућа ученика
- прецизно одређене активности ученика
- разноврсност активности ученика
- релевантност активности у односу на циљ
- број предвиђених активности за реализацију циља
- трајање активности
- остварљивост циљева за предвиђено време активности.

При планирању наставних часова, наставник се, поред осталог, руководи и следећим питањима:

- Који је циљ/су циљеви часа? Који су очекивани ефекти/исходи?
- На које начине ће се циљ/циљеви остварити?
- Шта ученици раде на часу (које активности обављају)?
- У којој мери су активности ученика разноврсне и сврсисходне у односу на предвиђени циљ и ефекте?
- На које начине су уважена искуства ученика и ранија сазнања?
- На које начине се остварује повезаност са претходно наученим градивом из датог предмета?
- Шта може бити тешкоћа у реализацији припремљеног часа? Који се проблеми очекују?
- На основу којих активности/показатеља ће наставник знати да је одређени час успео?

ЛОГИЧКО И КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ

Како би се ученици припремили да користе читав низ вештина и развију различите облике мишљења и понашања, како би могли да тумаче и повезују информације у смислене

целине и идеје, које ће затим и практично примењивати, у настави морају бити заступљени и виши мисаони процеси.

Логичко мишљење користи логичка правила закључивања приликом решавања проблема, а то су:

- **дефинисање** појаве;
- уопштавање појаве – извођење општег из појединачног (**индукција и класификација**);
- закључивање о појединачном на основу општег (**дедукција**);
- **поређење** – утврђивање једнакости, разлика или сличности;
- **допуњавање целине** (комплементарност);
- **обртање процеса** (реверзибилност);
- разлагање на делове у циљу уочавања њиховог односа и склапање целине од делова (**анализа и синтеза**).

Критичко мишљење има све карактеристике логичког мишљења, али укључује и преиспитивање, процењивање и просуђивање или вредновање у односу на одговарајући критеријум.

Критичко мишљење је сложен мисаони процес, којим се:

- активирају сви потенцијали јединке;
- предмет проучавања сагледава са различитих аспеката;
- промишља се, закључује, предвиђају се исходи неког догађаја и понашања;
- има јасан циљ;
- може бити креативан, јер се информације преобликују, осмишљавају се алтернативни поступци и сл.

Основа за развој *критичког мишљења* је развој способности децентрације – сагледавање појаве са различитих аспеката (јавља се између 7. и 9. године и развија интензивно до 11. године).

Процес *критичког мишљења* креће од неке идеје која се анализира, преиспитује, упоређује са другим сличним и супротним идејама; затим се заузима став о тој идеји или се формулише нова идеја.

Неопходно је да се у наставном процесу, у оквиру свих наставних предмета, од ученика захтева:

- да доносе закључке или процењују ваљаност и утемељеност изнетих закључака;
- да на различитим примерима из свакодневног живота уочавају разлику између чињеница и субјективног тумачења чињеница;
- да износе аргументе у прилог одређене тврдње или против ње;
- да тумаче поруке, како оне експлицитно дате, тако и оне скривене између редова;
- да препознају угао гледања из којег неко говори, да пореде и вреднују различита гледишта;
- да самостално уочавају и формулишу проблеме;
- да предлажу различита решења проблема.

ТЕХНИКЕ ПОДСТИЦАЊА МИШЉЕЊА У НАСТАВНОМ ПРОЦЕСУ

Наведени примери само су неки од погодних техника које подстичу различите нивое мишљења. Примери предложених техника погодни су за примену у свим предметима, у свим фазама наставног процеса, као и на различитим типовима часова. Омогућавају индивидуализован и диференциран приступ, прилагођен различитим могућностима деце.

• Мозгалица	Слободно асоцирање на неку тему, идеју, појам, са циљем да се добије што више могућих начина за размишљање о њој; све се записује, без селекције.
-------------	---

• Коцкарење	У односу на извучени број ученици извршавају тражени захтев. 1. Опиши 2. Упореди 3. Повежи 4. Рашчлани 5. Примени 6. За/против
• Графичко представљање (Венов дијаграм)	Разврставање сличности и разлика између две или више појаве, чиме је омогућено организовање података у категорије
• Инсерт техника	Наведени примери захтева уз читање текста омогућавају метакогнитивни приступ учењу, као и повезивање претходно наученог. <ul style="list-style-type: none"> • Шта знам о тој теми? <i>означи +</i> • Шта је ново што сам сазнао/-ла? <i>заокружи</i> • Шта ме је изненадило и зашто? <i>означи *</i> • Шта ми је било посебно занимљиво? <i>означи !</i> • Шта ми је нејасно? <i>означи -</i>
• Читање са предвиђањем	Погодно за развој логичког и критичког мишљења

Метакогнитивном знању, о којем је било речи на претходним странама, не посвећује се довољна пажња у нашем образовном систему. Неопходно је у наставном процесу научити ученике да управљају сопственим учењем, како би могли да размишљају о сопственим изборима, процењују њихову успешност, постављају циљеве за своје учење, као и свој даљи развој. Ученик са развијеном метакогницијом познаје себе, односно има свест о сопственим јаким и slabим странама у учењу. Поред тога, ученици који уче метакогнитивно могу да анализирају захтеве како би размотрили различите могућности у њиховом извршењу и умеју да образложе зашто су се одлучили баш за тај начин рада. У наставном процесу наставник може одговарајућим активностима да усмерава ученике да објасне задатак својим речима, да разговара са ученицима о томе шта све треба учинити у припреми рада на задатку, у току рада, и после завршетка, да дискутује шта је то што ученици уче лако, а шта не, и међусобно размењују шта су о себи ново научили у току израде задатка.

Кроз наведене примере питања, ученицима је омогућено метакогнитивно учење. Питања се односе на припрему за читање одређене лекције, а могу се примењивати и при најави нове наставне теме, одређеног садржаја или појма.

Пример метакогнитивних питања
Прочитај <u>наслов</u> , па одговори на питања:
• Шта мислиш шта је описано у тексту?
• Шта знаш о томе? Напиши/испричај.
• Шта би волео/-ла да сазнаш о томе? Напиши/испричај.
• Прочитај текст пажљиво.

ПИТАЊА, ЗАДАЦИ, НАЛОЗИ

Задаци се могу груписати у:

- *задашке одговореној тииа*, као на пример: кратак одговор, допуњавање реченица одређеним речима, есеј, попуњавање табеле... и
- *задашке заговореној тииа*: спаривање, двочлани (алтернативни) избор, вишеструки избор, ређање по задатом критеријуму, исправљање понуђених одговора и сл.

Приликом формулисања задатака спаривања, пожељно је дати један појам или више објашњења који ће остати неповезани, али то обавезно треба напоменути у самом захтеву.

Алтернативна питања могу се допунити захтевом да се, уколико је тврдња нетачна, напише тако да буде тачна, како би се избегао висок степен погађања.

Основна правила при формулисању задатака:

- *задачи треба да буду траматички, правописно и стилски исправни;*
- *избежавати уједно реченице – не Како...?, већ Опиши... и Објасни...;*
- *користити речи које су добро познате ученицима;*
- *формулисати реченице (исказе) на нов начин, а не онако како су даће у уџбенику;*
- *ако се не може избећи нејасноћа, потребно ју је појаснити или заокружити;*
- *род и број у понуђеним одговорима у задацима са вишеструким избором треба да буду усклађени са родом и бројем у основном исказу (Заокружи слово испред тачног одговора или Заокружи слова испред тачних одговора);*
- *једним задатком се истичу је један појам;*
- *одговарање на једном задатку не сме да усмерава одговарање на другом нити да зависи од одговарања на другом питању;*
- *не постављати ученицима задатке „замке“, у којима се мере интелектуалне способности, а не знање;*
- *не формулисати задатке који су намењени прањању за оних што ученик не зна, односно што је недовољно обрађено;*
- *избежавати шривјалне задатке;*
- *поставити јасно уједињено питање се од ученика пражи и како треба да одговори и даће му све елементе потребне за решавање задатка;*
- *задатке уредити по сложености или по сличности.*

Питања, налози и задаци могу да траже од ученика:

- проналажење сличности и разлика између података, феномена, појмова;
- проналажење хијерархијски надређених и хијерархијски подређених појмова за појам који се учи;
- проналажење сопствених примера и илустрација за дати појам;
- класификовање неких појава;
- сумирање појединачних налаза и закључака;
- самостално вредновање неких чињеница (шта је важније а шта мање важно, шта је тачније итд.);
- ређање у неки смислени редослед (на пример логички, хронолошки);
- налажење синонима, сличних речи и антонима за термине којима су означени појмови у лекцији;
- одређивање кључних речи у лекцији или главних идеја у прочитаном тексту уз образлагање;
- самостално временско и просторно лоцирање неке појаве;
- навођење примера за практичну примену знања које се учи;
- успостављање просторних, временских и узрочних веза између конкретних појава, чињеница и догађаја.

ОЦЕЊИВАЊЕ И ИЗВЕШТАВАЊЕ

Разговор са ученицима једна је од основних активности наставника, који се јавља у континуитету, у свим фазама наставног процеса. Без обзира на то које је све поступке наставник спроводио у процесу оцењивања – посматрање, усмено и писмено испитивање, тестирање, оцењивање ученичких радова, оцењивање домаћих задатака – са ученицима је неопходно разговарати о:

- планираним исходима и очекиваним постигнућима;
- ефикасним начинима наставе и учења којима ће се остварити дефинисани циљеви и исходи;
- критеријумима оцењивања;
- оствареним резултатима;
- начинима побољшања успеха и конкретним корацима.

Оцењивање у наставном процесу може бити:

- наставничко оцењивање ученика;
- заједничко оцењивање наставника и ученика;
- међусобно оцењивање ученика без учешћа наставника;
- самооцењивање ученика.

Што се процеса самооцењивања ученика тиче, у табели су дате само неке од тврдњи уз помоћ којих ученик може да прати и оцењује свој рад. Од изузетне је важности омогућити ученицима промишљање на ова и слична питања и на самим часовима, како би могли да развију метакогнитивне навике и оспособе се за самостално управљање процесом учења и напредовања.

Пожељно је да наставник са учеником продискутује резултат самопроцене и заједно са учеником планира даље кораке у раду.

Тврдње	Најчешће	Повремено	Ретко	Никад
Могу да објасним својим речима шта треба да урадим у задатку.				
Одређујем циљ пре сваког учења.				
Знам шта учим лако, а шта тешко у новој лекцији.				
Знам шта ми помаже при учењу тежег градива.				
Могу да поставим три питања у вези са лекцијом.				
Пре учења нове лекције размишљам о наслову и присећам се шта већ знам о томе.				
Могу да одредим кључне речи у новој лекцији.				
При учењу нове лекције могу да одговорим на питања: Шта? Где? Како? Зашто?				
Користим различите изворе информација, самостално или уз помоћ одраслих.				
Постављам питања одраслима када ми треба појашњење дела лекције или лекције у целини.				

Ученицима је, без обзира на узраст, потребна подршка наставника у виду:

- указивања на оно што је успешно урађено у претходној фази рада;
- конкретног усмерења на оно што је још потребно да науче или ураде;
- сугестија о различитим начинима рада у наредној фази учења;
- подстрека када покажу напредак у учењу.

У процесу праћења и вредновања напредовања ученика треба избегавати честе, а недовољно прецизне и јасне повратне информације, као на пример: *Ниси се довољно поштрудио/-ла... Следећи пут у усменом одговарању мораш да будеш сигурнији/сигурнија... Ниси довољно знао/-ла о...* Оваква упутства треба конкретизовати и везати за одређени планирани циљ учења и исход или стандард постигнућа ученика, као и даље конкретне кораке које од ученика очекујемо. Ово је само један од могућих начина давања адекватне повратне информације ученику на његово, на пример, усмено одговарање: *Показао/-ла си да правиш разлику између повољног и неповољног утицаја човека на природу (основни ниво). За следеће одговарање треба да научиш основне мере заштитне живе и неживе природе (средњи ниво)...* Управо у овом процесу размене наставник користи прилику да развије и ојача и метакогнитивне капацитете ученика, о чему је било речи у претходним поглављима.

У том смислу, квалитетан и користан извештај о раду и напредовању ученика треба да:

- буде јасан и лако разумљив;
- опише ученикова постигнућа у односу на дефинисане исходе;
- јасно прикаже наредне кораке у учењу;
- укаже на развојне потребе ученика;
- садржи запажања наставника о позитивним личним особинама ученика;
- буде саопштен у правилним размацима и роковима са којима су сви упознати.

6. ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА (ГЛОБАЛНИ)

НАСТАВНА ТЕМА	ОБРАДА	ОСТАЛО	УКУПНО
Арабеска	1	3	4
Пропорције	1	3	4
Композиција и простор	17	3	20
Обједињавање покрета, игре и звука	2	4	6
Фотографија	2	0	2
УКУПНО	23	13	36

7. МЕСЕЧНИ ПЛАНОВИ РАДА (ОПЕРАТИВНИ)

МЕСЕЦ: септембар

ПРЕДМЕТ: Ликовна култура

РАЗРЕД: СЕДМИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Арабеска	1.	Арабеска	обрада	фронтални, индивидуални, групни	дијалогско-демонстративна, практични рад	учбеник, тањира од картона, фломастери	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.1; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.1; Л.К.2.2.2; Л.К.2.3.1; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.3; Л.К.3.2.4; Л.К.3.3.1.
	2.	Арабеска – вежбање	вежба	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна, практични рад	учбеник, фломастери, прибор за геометрију	Л.К.1.1.1; Л.К.1.3.1; Л.К.2.1.1; Л.К.2.2.1; Л.К.2.3.1; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.4.
	3.	Арабеска – вежбање	вежба	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна, практични рад	учбеник, фломастери, прибор за геометрију	Л.К.1.1.1; Л.К.1.3.1; Л.К.2.1.1; Л.К.2.2.1; Л.К.2.3.1; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.4.
	4.	Арабеска – естетска анализа	анализа	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна	радови ученика	Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.2; Л.К.2.3.1; Л.К.3.2.3; Л.К.3.2.4.

МЕСЕЦ: октобар

ПРЕДМЕТ: Ликовна култура

РАЗРЕД: СЕДМИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Пропорције	5.	Пропорције	обрада	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна, практични рад	учбеник, туш	Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.1; Л.К.2.2.2; Л.К.2.3.1; Л.К.3.2.3; Л.К.3.2.4.
	6.	Пропорције – вежбање	вежба	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна, практични рад	учбеник	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.1; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.2; Л.К.3.2.3; Л.К.3.2.4.
	7.	Пропорције – вежбање	вежба	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна, практични рад	учбеник	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.1; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.2; Л.К.3.2.3; Л.К.3.2.4
	8.	Пропорције – естетска анализа	анализа	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна	радови ученика	Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.2; Л.К.2.3.1; Л.К.3.2.3; Л.К.3.2.4.

МЕСЕЦ: новембар

ПРЕДМЕТ: Ликовна култура

РАЗРЕД: СЕДМИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Композиција и простор	9.	Равнотежа облика и масе у простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна, практични рад	уџбеник, мека жица	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.2; Л.К.1.3.1; Л.К.2.1.1; Л.К.2.2.1; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.3.
	10.	Равнотежа облика и масе у простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна, практични рад	уџбеник, колаж-папир, лепак, маказе	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.2; Л.К.1.3.2; Л.К.2.1.1; Л.К.2.2.1; Л.К.3.1.2; Л.К.3.2.3.
	11.	Равнотежа облика и масе у простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна, практични рад	уџбеник, мека оловка	Л.К.1.1.1; Л.К.1.3.1; Л.К.2.2.1; Л.К.2.2.2; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.3.
	12.	Равнотежа боје у простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна	уџбеник, температуре	Л.К.1.1.1; Л.К.2.1.1; Л.К.2.2.1; Л.К.2.2.2; Л.К.3.2.2; Л.К.3.2.3.

МЕСЕЦ: децембар

ПРЕДМЕТ: Ликовна култура

РАЗРЕД: СЕДМИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Композиција и простор	13.	Равнотежа боје у простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошко-демонстративна, практични рад	учбеник, колаж-папир, исечци из новина	Л.К.1.1.1; Л.К.2.1.1; Л.К.2.2.1; Л.К.2.2.2; Л.К.3.2.2; Л.К.3.2.3.
	14.	Компоновање величина у простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошко-демонстративна, практични рад	учбеник, температуре	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.3; Л.К.2.2.1; Л.К.2.2.2; Л.К.3.2.2; Л.К.3.2.3.
	15.	Компоновање величина у простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошко-демонстративна, практични рад	учбеник, температуре	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.3; Л.К.2.2.1; Л.К.2.2.2; Л.К.3.2.2; Л.К.3.2.3.
	16.	Компоновање величина у простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошко-демонстративна	учбеник, мека оловка	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.3; Л.К.2.2.1; Л.К.2.2.2; Л.К.3.2.2; Л.К.3.2.3.

МЕСЕЦ: јануар

ПРЕДМЕТ: Ликовна култура

РАЗРЕД: СЕДМИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Композиција и простор	17.	Компоновање више ритмичких целина различитог значења у простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошко-демонстративна, практични рад	уџбеник, мека оловка	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.2; Л.К.1.1.3; Л.К.2.1.1; Л.К.2.1.2; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.3.
	18	Компоновање више ритмичких целина различитог значења у простору	обрада	фронтални, групни	дијалошко-демонстративна, практични рад	уџбеник, картон	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.2; Л.К.1.1.3; Л.К.2.1.1; Л.К.2.1.2; Л.К.2.3.1; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.3.

МЕСЕЦ: фебруар

ПРЕДМЕТ: Ликовна култура

РАЗРЕД: СЕДМИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Композиција и простор	19.	Понављање и степеновање облика у простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна, практични рад	учбеник, темпере	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.1; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.3.
	20.	Понављање и степеновање облика у простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна, практични рад	учбеник	Л.К.1.1.1; Л.К. 1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.1; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.3.
	21.	Контраст светлина, површина и облика у одређеном простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна, практични рад	учбеник, темпере	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.1; Л.К.2.2.2; Л.К.3.1.1; Л.К.3.2.3.
	22.	Контраст светлина, површина и облика у одређеном простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалогско-демонстративна, практични рад	учбеник	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.1; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.3.

МЕСЕЦ: март

ПРЕДМЕТ: Ликовна култура

РАЗРЕД: СЕДМИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Композиција и простор	23.	Контраст светлина, површина и облика у одређеном простору	обрада	фронтални, индивидуални, групни	дијалошко-демонстративна, практични рад	учбеник, темпере	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.2; Л.К.1.1.3; Л.К.2.1.1; Л.К.2.2.1; Л.К.3.1.2; Л.К.3.2.3.
	24.	Сродност ликовних вредности у одређеном простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошко-демонстративна, практични рад	учбеник, темпере	Л.К.1.1.1; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.1; Л.К.3.1.2; Л.К.3.2.3.
	25.	Сродност ликовних вредности у одређеном простору	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошко-демонстративна, практични рад	учбеник, темпере	Л.К.1.1.1; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.1; Л.К.3.1.2; Л.К.3.2.3.
	26.	Композиција и простор – вежбање	вежба	фронтални, индивидуални, групни	дијалошко-демонстративна, практични рад	учбеник, темпере	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.3; Л.К.1.3.1; Л.К.2.1.1; Л.К.2.2.1; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.3; Л.К.3.2.4.
	27.	Композиција и простор – вежбање	вежба	фронтални, индивидуални, групни	дијалошко-демонстративна, практични рад	учбеник, темпере	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.3; Л.К.2.1.1; Л.К.2.2.1; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.3; Л.К.3.2.4.

МЕСЕЦ: април

ПРЕДМЕТ: Ликовна култура

РАЗРЕД: СЕДМИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Композиција и простор	28.	Композиција и простор – естетска анализа	анализа	фронтални, индивидуални	дијалошко-демонстративна	радови ученика	Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.1.3.3; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.2; Л.К.3.2.3; Л.К.3.2.4; Л.К.3.2.4.
	29.	Обједињавање покрета, игре и звука	обрада	фронтални, групни	дијалошко-демонстративна, практични рад	учбеник, темпере	Л.К.1.1.1; Л.К.1.2.3; Л.К.1.3.2; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.1; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.3.
Обједињавање покрета, игре и звука	30.	Обједињавање покрета, игре и звука	обрада	фронтални, групни	дијалошко-демонстративна, практични рад	учбеник, темпере	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.1.3.2; Л.К.2.1.1; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.1; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.3; Л.К.3.2.4.

МЕСЕЦ: мај

ПРЕДМЕТ: Ликовна култура

РАЗРЕД: СЕДМИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Обједињавање покрета, игре и звука	31.	Обједињавање покрета, игре и звука	вежба	фронтални, групни	дијалогско-демонстративна, практични рад	учбеник, туш и перо	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.1; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.1; Л.К.3.1.1; Л.К.3.1.2; Л.К.3.2.1.
	32.	Обједињавање покрета, игре и звука	вежба	фронтални, групни	дијалогско-демонстративна, практични рад	учбеник, туш и перо	Л.К.1.1.1; Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.1; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.1; Л.К.2.2.2; Л.К.3.1.1; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.4.
	33.	Обједињавање покрета, игре и звука	вежба	фронтални, групни	дијалогско-демонстративна	учбеник	Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.1; Л.К.2.2.2; Л.К.3.1.1; Л.К.3.2.1; Л.К.3.2.4.
	34.	Обједињавање покрета, игре и звука – естетска анализа	анализа	фронтални, индивидуални, групни	дијалогско-демонстративна	радови ученика	Л.К.1.1.3; Л.К.1.2.3; Л.К.1.3.2; Л.К.1.3.3; Л.К.2.1.2; Л.К.2.2.2; Л.К.3.1.1; Л.К.3.2.3; Л.К.3.2.4.

МЕСЕЦ: јун

ПРЕДМЕТ: Ликовна култура

РАЗРЕД: СЕДМИ

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Фотографија	35.	Фотографија	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошко-демонстративна	учбеник	Л.К.1.3.2; Л.К.2.1.1; Л.К.3.1.1; Л.К.3.2.3.
	36.	Фотографија	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошко-демонстративна, практични рад	учбеник, фото-апарат	Л.К.1.3.2; Л.К.2.1.1; Л.К.3.1.1; Л.К.3.2.3

8. ПИСАНЕ ДНЕВНЕ ПРИПРЕМЕ ПО НАСТАВНИМ ЈЕДИНИЦАМА

Редни број: 1.	Наставна јединица: Арабеска	Тип часа: обрада	
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са <i>арабеском</i> као са специфичним начином ликовног изражавања; – употреба арабеског мотива у декорисању предмета. 			
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.1; Л. К. 2.2.2; Л. К. 2.3.1; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.3; Л. К. 3.2.4; Л. К. 3.3.1.</p>			
<p>Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад</p>		<p>Облици рада: фронтални, групни, индивидуални</p>	
<p>Наставна средства: уџбеник, тањира од картона, фломастери</p>			
<p>ТОК ЧАСА</p>			
<p>– Наставник упознаје ученике са <i>арабеском</i> као са специфичним начином ликовног изражавања и показује примере из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мошеја Шеика Лотф Алаха (1615–1628), Исфahan, Иран (стр. 8) • примери византијских орнамената (стр. 8); • замак <i>Самезано</i>, копија маварског двора <i>Алхамбра</i> у Шпанији, ентеријер (19. век), Италија (стр. 9). <p>– Ученици запажају да су основни мотиви арабеске геометријски мотиви и мотиви биљака и коментаришу да је на примерима уочљива симетричност.</p>			<p>Уводни</p>
<p>– Наставник дели ученике у три групе.</p> <p>– Прва група има задатак да, поштујући правила арабеске, украси један употребни предмет (тањир од картона) комбинујући геометријске облике.</p> <p>– Друга група украшава тањир од картона користећи стилизоване биљне мотиве и облике.</p> <p>– Трећа група украшава тањир од картона комбинујући геометријске облике и биљне облике и мотиве.</p> <p>– Ученици у раду користе фломастере.</p> <p>– Наставник коригује радове и помаже ученицима да заврше задатак.</p>			<p>Главни</p>
<p>– Ученици са наставником разговарају о постигнутим решењима и образлажу разлоге због којих им се један начин декорисања предмета више свиђа од другог.</p>			<p>Завршни</p>
<p>Литература:</p>			

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 2.	Наставна јединица: Арабеска – вежбање	Тип часа: вежба
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разумевање законитости арабеске као уметничког израза; – израда арабескне шаре; – развијање апстрактног мишљења. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.3.1; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.2.1; Л. К. 2.3.1; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.4.</p>		
Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад	Облици рада: фронтални, индивидуални	
Наставна средства: уџбеник, фломастери, прибор за геометрију		
<p>ТОК ЧАСА</p>		
<p>– Наставник разговара са ученицима о арабески као о облику уметничког израза код кога се комбиновањем једноставних облика гради бесконачна шара и показује примере из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • примери персијских орнамената (стр. 8); • геометријска шара (13–15) век, <i>Алхамбра</i> (Шпанија), керамичке плочице, мозаик, грнчарија (стр. 9). <p>– Ученици уочавају апстрактне форме и коментаришу да је на примерима уочљива прецизност израде и извесна префињеност.</p>		Уводни
<p>– Ученици имају задатак да израде арабеску коришћењем геометрије.</p> <p>– Комбиновањем једноставних геометријских облика ствара се основна шема.</p> <p>– У ове почетне облике ученици уцртавају нове, сложеније облике које на крају повезују или преплићу у једну целину.</p> <p>– Наставник показује примере развијања једног типа арабеске (стр. 13 у уџбенику) да би ученици запазили основну конструкцију шаре.</p> <p>– Ученици у раду користе лењир, шестар и фломастере.</p> <p>– Наставник коригује радове и помаже ученицима.</p> <p>– Ученици настављају рад на следећем часу.</p>		Главни
<p>– Ученици са наставником разговарају о тешкоћама са којима су се сусрели у процесу рада.</p>		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 3.	Наставна јединица: Арабеска – вежбање	Тип часа: вежба
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разумевање законитости арабеске као уметничког израза; – израда арабескне шаре; – развијање апстрактног мишљења. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.3.1; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.2.1; Л. К. 2.3.1; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.4.</p>		
<p>Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад</p>		<p>Облици рада: фронтални, индивидуални</p>
<p>Наставна средства: уџбеник, фломастери, прибор за геометрију</p>		
<p>ТОК ЧАСА</p>		
<p>– Наставник разговара са ученицима о проблемима и тешкоћама са којима су се сусрели у процесу рада на претходном часу.</p>		<p>Уводни</p>
<p>– Ученици настављају задатак започет на претходном часу. – Наставник коригује радове и помаже ученицима да заврше задатак.</p>		<p>Главни</p>
<p>– Ученици разговарају са наставником о постигнутим решењима и износе своје утиске и мишљења.</p>		<p>Завршни</p>
<p>Литература:</p>		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 4.	Наставна јединица: Арабеска – естетска анализа	Тип часа: анализа
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – развијање естетског доживљаја; – развијање способности самосталног критичког расуђивања. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.2; Л. К. 2.3.1; Л. К. 3.2.3; Л. К. 3.2.4.</p>		
<p>Наставне методе: дијалошко-демонстративна,</p>		<p>Облици рада: фронтални, индивидуални</p>
<p>Наставна средства: радови ученика</p>		
<p>ТОК ЧАСА</p>		
<p>– Наставник разговара са ученицима о проблемима и тешкоћама са којима су се сусрели у процесу рада на претходним часовима.</p>		<p>Уводни</p>
<p>– Ученици уз помоћ наставника бирају најуспешније радове настале на претходним часовима и постављају изложбу у учионици.</p> <p>– Неопходно је да сваки ученик буде представљен барем једним радом.</p> <p>– Приликом постављања радова, ученици дају сугестије у вези са поставком.</p>		<p>Главни</p>
<p>– Ученици разговарају са наставником о постигнутим решењима и износе своје утиске и мишљења.</p>		<p>Завршни</p>
<p>Литература:</p>		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 5.	Наставна јединица: Пропорције	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са пропорцијама; – уочавање пропорционално складног односа у визуелним уметностима; – примена пропорција у раду. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.1; Л. К. 2.2.2; Л. К. 2.3.1; Л. К. 3.2.3; Л. К. 3.2.4.</p>		
<p>Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад</p>		<p>Облици рада: фронтални, индивидуални</p>
<p>Наставна средства: уџбеник, туш</p>		
<p>ТОК ЧАСА</p>		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник упознаје ученике са практичном применом размера (у изради техничких цртежа, у картографији, архитектури, грађевинарству, кулинарству и сл.). – Ученици дискутују о важности пропорција и о потреби коју испољавамо у свакодневном животу да утврдимо колико је пута нека ствар дужа, виша, тежа и сл. – Наставник показује пример из уџбеника: <ul style="list-style-type: none"> • Марио Бота, <i>Casa Rotonda</i> (1980–1982), кућа Медичи у Стабију, Швајцарска. – Ученици упоређују дужине, ширине и висине облика и волумена и примећују складан однос међу величинама на приказаној грађевини. 		<p>Уводни</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Задатак ученика је да у свесци са квадратним пољима нацртају почетно слово свог имена максималне ширине 8 поља. – То слово је потребно увећати на папиру блока бр. 5 у размери 1:5. – Ученици у изради задатка користе туш. – Наставник коригује радове и помаже ученицима да заврше задатак. 		<p>Главни</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици коментаришу складност постигнутих решења и дискутују о проблемима на које су наилазили у самом процесу рада. 		<p>Завршни</p>
<p>Литература:</p>		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 6.	Наставна јединица: Пропорције – вежбање	Тип часа: вежба	
Циљеви и задаци часа: – упознавање са пропорцијама људског тела; – уочавање односа величина људског тела техником визирања; – примена пропорција на задатку.			
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.2; Л. К. 3.2.3; Л. К. 3.2.4.			
Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад	Облици рада: фронтални, индивидуални		
Наставна средства: уџбеник			
ТОК ЧАСА			
– Наставник започиње разговор о људском телу као о најчешћем мотиву у ликовној уметности и упознаје ученике са пропорцијама људског тела. – Показује пример из уџбеника као идеал пропорција људског тела: <ul style="list-style-type: none"> • Поликлет, „Копљоноша“, римска копија у мермеру, висина 212 цм (стр. 19). – Ученици запажају да се у висини приказаног тела садржи осам висина главе. – Наставник показује примере из уџбеника као примере уметничке слободе, тј. прилагођавања облика властитом осећају за лепо: <ul style="list-style-type: none"> • Тицијан, „Урбинска Венера“ (1538), уље на платну, 119 x 165 цм; • Ђакомети, „Човек који хода“ (1960), бронза, 183 x 26 x 95,5 цм. – Ученици запажају да су пропорције људског тела на показаним примерима другачије од Поликлетовог „Копљоноше“.			Уводни
– Задатак ученика је да меком оловком на папиру блока бр. 5 нацртају изабраног ученика из одељења, водећи рачуна о пропорцијама. – Наставник показује и објашњава технику визирања као начин утврђивања пропорција (слика 1–5, стр. 23 у уџбенику). – Наставник коригује радове и помаже ученицима да заврше задатак.			Главни
– Ученици коментаришу постигнута решења, упоређују радове и проналазе сличности и разлике са моделом.			Завршни
Литература:			

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 7.	Наставна јединица: Пропорције – вежбање	Тип часа: вежба
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са пропорцијама људске главе; – уочавање односа величина људске главе техником визирања; – примена пропорција на задатку. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.2; Л. К. 3.2.3; Л. К. 3.2.4.</p>		
<p>Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад</p>		<p>Облици рада: фронтални, индивидуални</p>
<p>Наставна средства: уџбеник</p>		
<p>ТОК ЧАСА</p>		
<p>– Наставник започиње разговор о дугој традицији представљања људског лика у уметности и упознаје ученике са пропорцијама људске главе.</p> <p>– Показује пример из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Непознати аутор, „Портрет младог Тутанкамона“ (1358–1349. пре н. е.) (стр. 20). <p>– Ученици запажају склад приказаног портрета али да се не може поуздано знати да ли је остварена сличност са моделом.</p> <p>– Наставник објашњава да се лик човека користи и да изрази неке емоције или да представи одређени тип личности и показује примере из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Такомети, људска глава на сталку (око 1960), бронза, гипс (стр. 98); • Енгр, Портрет М. Бертина (1832), уље на платну, 116 x 96 цм. <p>– Ученици уочавају разлике међу портретима.</p>		<p>Уводни</p>
<p>– Задатак ученика је да нацртају портрет изабраног ученика из одељења, водећи рачуна о пропорцијама и користећи технику визирања.</p> <p>– Ученици цртају меком оловком на папиру блока бр. 5.</p> <p>– Наставник коригује радове и помаже ученицима да заврше задатак.</p>		<p>Главни</p>
<p>– Ученици коментаришу постигнута решења, упоређују радове и проналазе сличности и разлике са моделом.</p>		<p>Завршни</p>
<p>Литература:</p>		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 8.	Наставна јединица: Пропорције – естетска анализа	Тип часа: анализа
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – развијање способности самосталног мишљења и критичког расуђивања; – развијање естетског доживљаја. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.2; Л. К. 2.3.1; Л. К. 3.2.3; Л. К. 3.2.4.</p>		
Наставне методе: дијалошко-демонстративна	Облици рада: фронтални, индивидуални	
Наставна средства: радови ученика		
<p>ТОК ЧАСА</p> <p>– Наставник разговара са ученицима о проблемима и тешкоћама на које су наилазили претходних часова.</p> <p>– Ученици у сарадњи са наставником бирају најуспешније радове завршене на претходним часовима и образлажу своје критеријуме.</p> <p>– Радове ређају на зид учионице трудећи се да буде презентовано што више различитих решења.</p> <p>– Ученици коментаришу постигнута решења, упоређују радове и проналазе сличности и разлике са моделом.</p> <p>– Исказују свој став: зашто им се нешто допада или не и образлажу своје мишљење.</p>		
Литература:		<p>Уводни</p> <p>Главни</p> <p>Завршни</p>

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 9.	Наставна јединица: Равнотежа облика и масе у простору	Тип часа: обрада	
Циљеви и задаци часа: – схватање простора и волумена кроз вајарство; – израда скулптуре од меке жице.			
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.2; Л. К. 1.3.1; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.2.1; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.3.			
Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад	Облици рада: фронтални, индивидуални		
Наставна средства: уџбеник, мека жица			
ТОК ЧАСА			
– Наставник иницира разговор о ограниченом и неограниченом простору и упознаје ученике са појмом тродимензионалности. – Ученици коментаришу да се и простор учионице може схватити као ограничен простор као и лист папира на коме цртају. – Наставник упознаје ученике са рељефном, приљубљеном и слободном скулптуром кроз примере: <ul style="list-style-type: none"> • Хенри Мур, „Опружена фигура“ (1951), бронза, 110 x 225 x 65 cm (стр. 27); • Наум Габо, „Свод бр. 2“ (1960), бронза, висина 45,5 cm (стр. 28); • култура Маја, Профил жене (726), детаљ рељефа из Јашчилана, камен, 218 x 85 cm; • Војин Бакић, „Кругови“ (1981), нерђајући челик, Крагујевац. – Ученици запажају да су код вајарских дела шупљине и удубљења исто толико важни као и пуна маса.			Уводни
– Задатак ученика је да од меке жице направе слободну скулптуру са шупљинама. – Уколико желе, дозвољено им је да користе и друге материјале по избору и да их комбинују и повезују са жицом. – Наставник помаже ученицима у раду и коригује радове у току часа.			Главни
– Ученици посматрају скулптуре и проналазе сличности и разлике са примерима вајарских дела приказаних у уводном делу часа.			Завршни
Литература:			

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 10.	Наставна јединица: Равнотежа облика и масе у простору	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – схватање простора и волумена кроз архитектуру; – осмишљавање и израда пројекта дела насеља. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.2; Л. К. 1.3.2; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.2.1; Л. К. 3.1.2; Л. К. 3.2.3.</p>		
<p>Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад</p>		<p>Облици рада: фронтални, групни</p>
<p>Наставна средства: уџбеник, колаж-папир, лепак, маказе</p>		
<p>ТОК ЧАСА</p>		
<p>– Наставник разговара са ученицима о архитектури као о уметности која треба да задовољи неке од човекових најважнијих потреба.</p> <p>– Упознаје ученике са појмом тродимензионалности кроз примере ентеријера и екстеријера:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Френк О. Гери, Концертна сала <i>Волли Дизни</i> (2003), Лос Анђелес, САД (стр. 30); • Френк Лојд Рајт, Дневна соба из Francis W. (1912–1914), Little House (стр. 31). <p>– Ученици примећују склад и хармонију простора у оба примера.</p> <p>– Наставник објашњава начин на који архитекти-урбанисти уређују један градски простор стварајући сплетове улица, тргове, паркове и сл. и показује пример из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Трг Каталонија, Барселона (стр. 31). <p>– Ученици коментаришу ширину и лепоту приказаног градског трга.</p>		
<p>– Ученици имају задатак да направе пројекат Дечји трг у свом насељу и подељени су у неколико група.</p> <p>– Свака група треба да разради по један део пројекта (фонтане, зеленило, скулптуре, клупе, лампе и сл.).</p> <p>– Једна од група треба да осмисли Дечји трг и нацрта на картону гледано одозго.</p> <p>– Ученици користе у раду колаж-папир, лепак и маказе.</p> <p>– Наставник помаже ученицима у раду и коригује радове у току часа.</p>		
<p>– Уз помоћ наставника, ученици завршене радове склапају у једну целину и коментаришу успешност решења.</p>		
<p>Литература:</p>		

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 11.	Наставна јединица: Равнотежа облика и масе у простору	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разумевање основних начина успостављања равнотеже; – примена начина успостављања равнотеже на задатку. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.3.1; Л. К. 2.2.1; Л. К. 2.2.2; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.3.</p>		
<p>Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад</p>		<p>Облици рада: фронтални, индивидуални</p>
<p>Наставна средства: уџбеник, мека оловка</p>		
<p>ТОК ЧАСА</p>		
<p>– Наставник представља ученицима три основна начина успостављања равнотеже: централна симетрија, кружна или радијална симетрија и асиметрија.</p> <p>– Показује примере из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Црква Светог Ђорђа на Опленцу (20. век) стр. 57; • Гуарино Гуарини, унутрашњост куполе Капеле Светог покроба (1667–1690), Торино, стр. 58; • Градска палата у Сијени, Италија, почетак 14. века, стр. 59. <p>– Ученици запажају различите композиционе шеме на сва три примера.</p> <p>– Наставник објашњава начине композиционог распореда облика и масе у простору на показаним примерима.</p>		<p>Уводни</p>
<p>– Ученици имају задатак да осмисле и нацртају оловком комад намештаја користећи централну симетрију, кружну симетрију и асиметрију.</p> <p>– Наставник помаже ученицима у раду и у току часа коригује радове.</p>		<p>Главни</p>
<p>– Ученици коментаришу који им се начин успостављања равнотеже више допада и образлажу своје мишљење.</p>		<p>Завршни</p>
<p>Литература:</p>		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 12.	Наставна јединица: Равнотежа боје у простору	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: –примена и успостављање равнотеже боје на задатку.		
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.2.1; Л. К. 2.2.2; Л. К. 3.2.2; Л. К. 3.2.3.		
Наставне методе: дијалошко-демонстративна, практични рад	Облици рада: фронтални, индивидуални	
Наставна средства: уџбеник, темпере		
ТОК ЧАСА		
<p>– Наставник разговара са ученицима о начинима помоћу којих се постиже да једно ликовно дело изгледа стабилно односно уравнотежено.</p> <p>– Показује пример из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сера, „Циркус“ (1890–1891), уље на платну, 151,1 x 186 (стр. 56). <p>– Ученици запајају усклађен однос и топлих и хладних боја у читавој композицији и да показано уметничко дело из тог разлога делује складно.</p> <p>– Уочавају да су сви елементи усклађени по визуелној тежини.</p>		Уводни
<p>– Ученици имају задатак да темперама осликају пејзаж по сећању тако да постоји уравнотежен однос топлих и хладних боја на левој и на десној страни композиције.</p> <p>– Потребно је да сви елементи буду усклађени по визуелној тежини, односно да лева и десна страна буду тежински изједначене.</p> <p>– Наставник помаже ученицима у раду и у току часа коригује радове.</p>		Главни
<p>– Ученици коментаришу на који су начин успоставили равнотежу боје и образлажу своја решења.</p>		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 13.	Наставна јединица: Равнотежа боје у простору	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: – примена и успостављање равнотеже облика и боје на задатку; – постизање дубине простора равнотежом облика и боје.		
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.2.1; Л. К. 2.2.2; Л. К. 3.2.2; Л. К. 3.2.3.		
Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад	Облици рада: фронтални, индивидуални	
Наставна средства: уџбеник, колаж-папир, исечци из часописа		
ТОК ЧАСА		
– Наставник разговара са ученицима о равнотежи која се на уметничком делу постиже распоређивањем ликовних елемената према њиховој визуелној тежини, односно према утиску тежине коју стварају. – Показује пример из уџбеника: <ul style="list-style-type: none"> • Анри Матис, „Плави прозор“ (1913), уље на платну, 130,8 x 90,5 cm (стр. 104). – Ученици запажају усклађен однос облика и топлих и хладних боја у читавој композицији, тј. према њиховој визуелној тежини. – Примећују да је равнотежа боје повезана са равнотежом облика. – Наставник затим показује пример Матисове слике „Креолска плесачица“, урађене у техници колажа, као пример постизања дубине простора преклапањем облика (стр. 35). – Ученици примећују да су крупни облици представљени у првом плану слике и да се облици преклапају.		
– Ученици осмишљавају композицију на листу блока бр. 5 користећи колаж-папир и исечке из часописа. – Крупне облике топлих боја ређају у првом плану композиције, а мање облике хладних боја ређају у другом плану композиције и комбинују их преклапањем. – Наставник помаже ученицима у раду и у току часа коригује радове.		
– Ученици коментаришу на који начин су успоставили равнотежу боје и дубину простора преклапајући облике различитих боја.		
Литература:		

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 14.	Наставна јединица: Компоновање величина у простору	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: – постизање дубине простора компоновањем величина.		
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 2.2.1; Л. К. 2.2.2; Л. К. 3.2.2; Л. К. 3.2.3.		
Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад	Облици рада: фронтални, индивидуални	
Наставна средства: уџбеник, темпере		
ТОК ЧАСА		
<p>– Наставник разговара са ученицима о томе на који начин промена величине може да утиче на доживљај просторне дубине и показује пример из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Клод Моне, „Тополе“ (1891), уље на платну, 92 x 73 cm (стр. 36). <p>– Ученици запажају да се дрвеће на приказаној слици са повећањем удаљености поступно „смањује“.</p> <p>– Наставник затим показује следећи пример из уџбеника као пример постизања илузије треће димензије:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Аниш Капур, „Svayambh“ (2009), восак и боја. <p>– Ученици запажају да се слични облици такође понављају смањујући се и да се на тај начин добија дубина простора.</p>		
<p>– Задатак ученика је да темперама прикажу замишљену улицу водећи рачуна о промени величина у простору.</p> <p>– Потребно је да ученици обрате пажњу на величину елемената који су ближи у односу на оне удаљене.</p> <p>– Наставник помаже ученицима у раду и у току часа коригује радове.</p>		
<p>– Ученици коментаришу на који начин су постигли дубину простора и образлажу своја решења.</p>		
Литература:		

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 15.	Наставна јединица: Компоновање величина у простору	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: – постизање дубине простора распоредом облика у планове слике.		
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 2.2.1; Л. К. 2.2.2; Л. К. 3.2.2; Л. К. 3.2.3.		
Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад	Облици рада: фронтални, индивидуални	
Наставна средства: уџбеник, темпере		
ТОК ЧАСА		
<p>– Наставник објашњава ученицима зашто је за представљање дубине простора важан положај облика у односу на линију хоризонта и показује пример из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чанг Та-Чиен, „Пејзаж“ (1945), туш и разређена боја на хартији, 81 x39 цм. <p>– Ученици запажају да су облици који су најближи посматрачу постављени близу доње ивице слике.</p> <p>– Наставник затим показује на примеру постојање више планова слике и да је облик, што је удаљенији од посматрача, ближи хоризонту.</p> <p>– Ученици коментаришу да се просторна дубина постиже ређањем дрвећа, стена и брда у неколико планова.</p>		
<p>– Задатак ученика је да темперама насликају што више облика који се уклапају у морски амбијент.</p> <p>– Потребно је да ученици осмисле планове композиције и распореде елементе по дубини тако да се облици не преклапају.</p> <p>– Наставник помаже ученицима у раду и коригује радове у току часа.</p>		
<p>– Ученици коментаришу на који начин су постигли дубину простора и образлажу своја решења.</p>		
Литература:		

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 16.	Наставна јединица: Компонување величина у простору	Тип часа: обрада	
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разумевање перспективе као методе приказивања простора; – представљање облика у простору применом перспективе. 			
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 2.2.1; Л. К. 2.2.2; Л. К. 3.2.2; Л. К. 3.2.3.</p>			
<p>Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад</p>		<p>Облици рада: фронтални, индивидуални</p>	
<p>Наставна средства: уџбеник, мека оловка</p>			
<p>ТОК ЧАСА</p>			
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник објашњава ученицима перспективу као метод приказивања простора и волумена онаквим каквим их види наше око из једне тачке посматрања. – Наставник представља и дефинише две врсте перспективе: линеарну и ваздушну. – Показује примере из уџбеника: <ul style="list-style-type: none"> • Филипо Брунелески, скица унутрашњости Цркве Санто Спирито (стр.40); • Рафаел, „Атинска школа“ (1510–1511), фреска, 8,14 x 5,77м (стр. 40). – Ученици запажају линеарну перспективу на показаним примерима и запажају да се удаљени облици виде као умањени у односу на ближе. – Наставник затим показује следећи пример: <ul style="list-style-type: none"> • Леонардо, „Богородица у пећини“ (1483–1486), уље на платну, 199 x 122 цм (стр. 43). – Ученици коментаришу да је на овом примеру приказана ваздушна перспектива. 			<p>Уводни</p>
<ul style="list-style-type: none"> – У учионици, на равну површину, наставник поставља различите геометријске облике водећи рачуна о томе да постоји већа удаљеност међу облицима. – Потребно је да ученици меком оловком нацртају геометријске облике користећи перспективу и да удаљеније облике представе као умањене у односу на ближе. – Наставник помаже ученицима у раду и коригује радове у току часа. 			<p>Главни</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник разговара са ученицима о тешкоћама са којима су се сусрели у процесу рада. 			<p>Завршни</p>
<p>Литература:</p>			

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 17.	Наставна јединица: Компоновање више ритмичких целина различитог значења у простору	Тип часа: обрада	
Циљеви и задаци часа: – упознавање са <i>кубизмом</i> као уметничким правцем; – моделовање фигуре и портрета употребом геометријских тела и облика.			
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.2; Л. К. 1.1.3; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.1.2; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.3.			
Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад		Облици рада: фронтални, групни	
Наставна средства: уџбеник, картон			
ТОК ЧАСА			
– Наставник упознаје ученике са кубизмом – правцем у уметности који се одликује другачијим начином приказивања простора и фигура. – Показује примере из уџбеника: <ul style="list-style-type: none"> • Жак Липшиц, „Купач“ (1971), бронза, висина 88,26 цм (стр. 49); • Хуан Гри, „Портрет Пикаса“ (1912), уље на платну, 93,4 x 74,3 цм (стр. 49). – Ученици запажају да су и портрет и људска фигура састављени од бројних геометријских облика који се преклапају у одређеном ритму.			Уводни
– Наставник је поделио ученике у две групе. – Задатак обе групе ученика јесте да изрежу од картона што више мањих и већих геометријских облика и да направе што више геометријских тела. – Једна група ученика треба да комбиновањем геометријских тела и облика осмисли и направи портрет, а друга фигуру. – Наставник помаже ученицима у раду и коригује радове у току часа.			Главни
– Ученици упоређују решења обе групе и коментаришу ефектност и маштовитост.			Завршни
Литература:			

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 18.	Наставна јединица: Компоновање више ритмичких целина различитог значења у простору	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – моделовање фигуре и портрета употребом геометријских тела и облика; – постизање ритма осликавањем објекта. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.2; Л. К. 1.1.3; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.3.1; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.3.</p>		
<p>Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад</p>		<p>Облици рада: фронтални, групни</p>
<p>Наставна средства: уџбеник, картон, темпере</p>		
<p>ТОК ЧАСА</p>		
<p>– Наставник подсећа ученике на знања о кубизму стечена на претходном часу и показује пример из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Делоне, „Црвени торањ“ (1912), уље на платну, 163 x 130 цм (стр. 49). <p>– Ученици примећују да је објекат приказан на слици уметник посматрао и анализирао са свих страна и да се геометријски облици и боје преклапају у одређеном ритму.</p>		<p>Уводни</p>
<p>– Наставник разговара са ученицима о проблемима са којима су се сусрели у процесу рада на претходном часу.</p> <p>– Групе ученика су изрезане геометријске облике склопиле и повезале тако да обе целине добијају изглед портрета и фигуре.</p> <p>– Ученици осликавају поједине целине водећи рачуна о одабиру боја које би требало да се ритмички смењују.</p> <p>– Наставник помаже ученицима у раду и коригује радове у току часа.</p>		<p>Главни</p>
<p>– Ученици износе своја запажања о сличностима и разликама њиховог поступка са поступцима уметника кубиста.</p>		<p>Завршни</p>
<p>Литература:</p>		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 19.	Наставна јединица: Понављање и степеновање облика у простору	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – препознавање ритма који се постиже репетицијом и градацијом на уметничким делима; – постизање ритма репетицијом и градацијом на задатку. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.1; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.3.</p>		
<p>Наставне методе: дијалошко-демонстративна, практични рад</p>		<p>Облици рада: фронтални, индивидуални</p>
<p>Наставна средства: уџбеник, темпере</p>		
<p>ТОК ЧАСА</p>		
<p>– Кроз питања и дијалог наставник подсећа ученике на знања о ритму стечена у петом разреду.</p> <p>– Објашњава ритам који се постиже репетицијом и градацијом и показује примере из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Калдер, „Велика црвена“ (1959), бојени метал, 188 x 289,6 цм (стр. 60); • Анри Матис, „Музика“ (1910), уље на платну, 260 x 391 цм (стр. 60). <p>– Ученици примећују да су на показаним примерима распоређени исти или слични (већи или мањи) облици који се понављају и препознају репетицију и градацију.</p>		<p>Уводни</p>
<p>– На горњој половини папира ученици распоређују облике по принципу репетиције.</p> <p>– На доњој половини папира ученици распоређују облике по принципу градације.</p> <p>– Ученици у раду користе темпере.</p> <p>– Наставник помаже ученицима у раду и у току часа коригује радове.</p>		<p>Главни</p>
<p>– Ученици износе своје утиске и мишљења и заједно са наставником бирају најуспешнија решења.</p>		<p>Завршни</p>
<p>Литература:</p>		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 20.	Наставна јединица: Понављање и степеновање облика у простору	Тип часа: обрада	
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – уочавање ритма линија, боја и облика на примерима уметничких дела; – постизање ритма линија, боја и облика на задатку. 			
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.1; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.3.</p>			
<p>Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад</p>		<p>Облици рада: фронтални, индивидуални</p>	
<p>Наставна средства: уџбеник</p>			
<p>ТОК ЧАСА</p>			
<p>– Наставник разговара са ученицима о ритму као о игри линија, облика и боја којима се ствара утисак кретања и показује пример из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бриџет Рајли, „Фрагмент 5“ (1965), сито-штампа на плексигласу, 63 x 81,4 цм (стр. 61). <p>– Ученици коментаришу да изгледа као да се цела композиција креће и примећују да је остварен утисак тродимензионалности.</p> <p>– Наставник затим показује следеће примере из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Аристах Ленгулов, „Црква Светог Василија Блаженог“ (1913), уље и колаж на платну, 170,5 x 163,5 цм (стр. 61); • Густав Климт, „Пољубац“ (1905–1909), слика на зиду. <p>– Ученици коментаришу да је ритам остварен на показаним делима жив и интересантан и примећују да линије, боје и облици варирају у различитим ритмовима.</p>			<p>Уводни</p>
<p>– Ученици треба да осмисле декоративну шару на којој ће остварити што разноврснији ритам линија, боја и облика, односно да линије, боје и облици варирају у различитим ритмовима.</p> <p>– Уколико желе, ученици могу користити различите технике сликања и комбиновати их.</p> <p>– Наставник помаже ученицима у раду и у току часа коригује радове.</p>			<p>Главни</p>
<p>– Ученици износе своје утиске и мишљења и заједно са наставником бирају најуспешнија решења.</p>			<p>Завршни</p>
<p>Литература:</p>			

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 21.	Наставна јединица: Контраст светлина, површина и облика у одређеном простору	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – уочавање контраста; – постизање контрастног односа боје на задатку. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.2.2; Л. К. 3.1.1; Л. К. 3.2.3.</p>		
<p>Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад</p>		<p>Облици рада: фронтални, индивидуални</p>
<p>Наставна средства: уџбеник, темпере</p>		
<p>ТОК ЧАСА</p>		
<p>– Наставник наводи контраст као један од начела компоновања и подсећа ученике на градиво из шестог разреда (светлина, валер, хроматске и ахроматске боје) тражећи од њих да наведу примере контраста.</p>		<p>Уводни</p>
<p>– Задатак ученика је да згужвају бели лист папира и поставе га испред себе. – Сликају директно темпером користећи хроматске боје, док црну и белу користе само да би постигли различите валере. – Наставник помаже ученицима у раду и у току часа коригује радове.</p>		<p>Главни</p>
<p>– Ученици износе своје утиске и мишљења и заједно са наставником бирају најуспешнија решења.</p>		<p>Завршни</p>
<p>Литература:</p>		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 22.	Наставна јединица: Контраст светлина, површина и облика у одређеном простору	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: – постизање контраста боја и облика на задатку.		
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.1; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.3.		
Наставне методе: дијалошко-демонстративна, практични рад	Облици рада: фронтални, индивидуални	
Наставна средства: уџбеник		
ТОК ЧАСА		
– Наставник подсећа ученике на задатак са претходног часа тражећи од њих да наведу примере контраста облика.		Уводни
– Ученици треба да, темпером на папиру блока бр. 5, осмисле кружну композицију водећи рачуна о томе на који начин ће да супротставе геометријске облике слободним облицима. – Наставник помаже ученицима у раду и у току часа коригује радове.		Главни
– Ученици износе своје утиске и мишљења и заједно са наставником бирају најуспешнија решења.		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 23.	Наставна јединица: Контраст светлина, површина и облика у одређеном простору	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: – постизање контраста светлина, површина и облика на задатку.		
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.2; Л. К. 1.1.3; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.2.1; Л. К. 3.1.2; Л. К. 3.2.3.		
Наставне методе: дијалошко-демонстративна, практични рад		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни
Наставна средства: уџбеник, темпере		
ТОК ЧАСА		
– Наставник и ученици разговарају о контрастима из непосредног окружења и ученици наводе најупечатљивије примере контраста боја, облика и текстура.		Уводни
– Наставник је поделио ученике у две групе. – Једна група прави конструкцију од меке жице водећи рачуна о томе да буде стабилна. – Друга група осликава и реже различите облике водећи рачуна о томе да на појединим облицима буду заступљене различите врсте текстура. – И једна и друга група ученика распоређују изрезане и осликане облике на жичану конструкцију.		Главни
– Ученици коментаришу на који начин је остварен контраст светлина, површина и облика на задатку.		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 24.	Наставна јединица: Сродност ликовних вредности у одређеном простору	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – уочавање хармоније на примерима уметничких дела; – постизање хармоничног односа боје на задатку. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.2.3; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.1; Л. К. 3.1.2; Л. К. 3.2.3.</p>		
<p>Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад</p>		<p>Облици рада: фронтални, индивидуални</p>
<p>Наставна средства: уџбеник, темпере</p>		
<p>ТОК ЧАСА</p>		
<p>– На инсистирање наставника, ученици износе своје виђење хармоније на уметничким делима и објашњавају шта за њих значи складан однос ликовних елемената.</p> <p>– Наставник показује репродукцију уметничког дела из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Пијер Бонар, „Тераса у Вернану“ (1939), уље на платну, 148 x 194,9 цм (стр. 62). <p>– Ученици примећују да на делу постоји складан однос топлих и хладних боја и валера и да је присутно осећање сете и носталгије.</p> <p>– Наставник затим показује следећи пример:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Недељко Гвозденовић, „Мртва природа“ (1961), уље на платну, 50 x 62 цм (стр. 63). <p>– Ученици примећују да је дело сликано тамнијим тоновима боје и да је приметно осећање туге и усамљености.</p>		<p>Уводни</p>
<p>– Ученици треба да, темпером на папиру блока бр. 5, представе једну пријатну ситуацију које се сећају.</p> <p>– Да би успешно остварили задатак, потребно је да блиске боје и валерске вредности буду услађене и у складу са асоцијацијама које пријатна ситуација побуђује.</p> <p>– Наставник помаже ученицима у раду и у току часа коригује радове.</p>		<p>Главни</p>
<p>– Ученици износе своје утиске и мишљења и заједно са наставником бирају најуспешнија решења.</p>		<p>Завршни</p>
<p>Литература:</p>		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 25.	Наставна јединица: Сродност ликовних вредности у одређеном простору	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <p>– остваривање хармоније бојама ахроматског скупа и њиховим валерима.</p>		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.2.3; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.1; Л. К. 3.1.2; Л. К. 3.2.3.</p>		
Наставне методе: дијалошко-демонстративна, практични рад	Облици рада: фронтални, индивидуални	
Наставна средства: уџбеник, темпере		
<p>ТОК ЧАСА</p> <p>– Наставник подсећа ученике на градиво усвојено на претходном часу.</p> <p>– Ученици коментаришу шта је то што им смета док гледају уметничко дело, односно када, по њиховом мишљењу, постоји недостатак хармоније на уметничком делу.</p> <p>– Наставник и ученици разговарају о томе на који начин се може успоставити хармонија на једном уметничком делу.</p> <p>– Наставник наводи примере црно-беле фотографије и филма као примере стандардних технологија свог доба које се у савременом добу користе са одређеном стилском конотацијом.</p> <p>– Ученици коментаришу да их црно-беле фотографије и филм асоцирају на прошлост.</p> <p>– Ученици треба да се присете неког призора или лика из прошлости који им је остао у сећању и да га представе темпером на папиру блока бр. 5.</p> <p>– Да би успешно остварили задатак, ученици користе боје ахроматског скупа успостављајући валерске вредности.</p> <p>– Наставник помаже ученицима у раду и у току часа коригује њихов рад.</p> <p>– Ученици износе своје утиске и мишљења и заједно са наставником бирају најуспешнија решења.</p>		
		Уводни
		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 26.	Наставна јединица: Композиција и простор – вежбање	Тип часа: вежба	
Циљеви и задаци часа: – упознавање са кретањем као начелом компоновања; – распоређивање ликовних елемената праћењем наглашене линије композиције.			
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.3.1; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.2.1; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.3; Л. К. 3.2.4.			
Наставне методе: дијалошко-демонстративна, практичан рад		Облици рада: фронтални, групни, индивидуални	
Наставна средства: уџбеник, темпере			
ТОК ЧАСА			
– Наставник објашњава ученицима кретање као начело компоновања које се односи на кретање нашег ока док посматрамо неко уметничко дело. – Објашњава ученицима на који начин распоред ликовних елемената може да прати један наглашен правац и показује репродукције уметничких дела из уџбеника: <ul style="list-style-type: none"> • Леонардо да Винчи, „Тајна вечера“ (1495–1498), слика на зиду, 460 x 856 цм (стр. 64); • Џозеф Стела, „Мост“ (1922), уље, 137 x 224 цм (стр. 65); • Андре Масон, Скица за таваницу Народног позоришта <i>Огеон</i> (1965), 220 x 200 цм (стр. 66). • Хирошиге, „Шоно – изненадни плусак“ (1831–1844), дрворез у боји (стр. 67); • Кандински, „Слика са белом линијом“ (1913), уље, 140,3 x 200,3 цм (стр. 68). – На показаним примерима ученици запажају и разликују хоризонтално кретање, вертикално кретање, кружно кретање, косо кретање и слободно кретање.			Уводни
– Наставник је поделио ученике у пет група. – Све групе имају задатак да, свако за себе, осмисле композицију распоређујући ликовне елементе (линије, облике, боје итд.). – Свака група распоређује ликовне елементе на различит начин, односно пратећи одређени правац кретања (хоризонтално, вертикално, кружно, косо или слободно кретање). – Ученици у раду користе темпере. – Наставник помаже ученицима у раду и током рада коригује. – Ученици настављају рад на наредном часу.			Главни
– Ученици упоређују решења и дискутују о разликама које примећују на радовима.			Завршни
Литература:			

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 27.	Наставна јединица: Композиција и простор – вежбање	Тип часа: вежба
Циљеви и задаци часа: – распоређивање ликовних елемената праћењем наглашене линије композиције.		
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.2.1; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.3; Л. К. 3.2.4.		
Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практичан рад	Облици рада: фронтални, групни, индивидуални	
Наставна средства: уџбеник, темпере		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник подсећа ученике на знања стечена на претходном часу. – Разговара са ученицима о тешкоћама са којима су се сусрели у процесу рада. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици настављају рад започет на претходном часу. – Наставник помаже ученицима у раду и током рада коригује. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник и ученици дискутују о емоцијама и расположењима који се могу прочитати на једном уметничком делу у односу на наглашену линију композиције. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 28.	Наставна јединица: Композиција и простор – естетска анализа	Тип часа: анализа
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – постављање изложбе у учионици; – развијање способности самосталног мишљења и критичког расуђивања; – развијање естетског доживљаја. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 1.3.3; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.2; Л. К. 3.2.3; Л. К. 3.2.4; Л. К. 3.2.4.</p>		
<p>Наставне методе: дијалогско-демонстративна,</p>		<p>Облици рада: фронтални, индивидуални</p>
<p>Наставна средства: радови ученика</p>		
<p>ТОК ЧАСА</p>		
<p>– Наставник разговара са ученицима о постигнутим циљевима и задацима у оквиру наставне теме Композиција и простор.</p> <p>– Ученици коментаришу шта им је било тешко у процесу рада и усвајања знања а шта не.</p>		<p>Уводни</p>
<p>– Наставник и ученици поново гледају радове завршене на претходним часовима и заједно бирају најуспешнија решења.</p> <p>– Изабране радове постављају на зидове учионице водећи рачуна о изгледу саме поставке.</p> <p>– Свако од ученика представљен је барем једним радом.</p> <p>– Ученици износе своје ставове и мишљења шта им се допада а шта не и због чега.</p>		<p>Главни</p>
<p>– Ученици износе своја запажања и упоређују решења.</p>		<p>Завршни</p>
<p>Литература:</p>		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 29.	Наставна јединица: Обједињавање покрета, игре и звука	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са формама уметничког израза у којима су обједињени покрет, игра и звук; – компоновање сценске слике; – осмишљавање костима и сценографије. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.2.3; Л. К. 1.3.2; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.1; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.3.</p>		
Наставне методе: дијалошко-демонстративна, практични рад	Облици рада: фронтални, групни	
Наставна средства: уџбеник, темпере		
ТОК ЧАСА		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник упознаје ученике са формама уметничког израза у којима је обједињено више начина изражавања. – Разговара са ученицима о томе на који начин је при примању неког утиска укључено више чула (у балету, опери, позоришту, на концерту, перформансу или филму). – Ученици наводе догађаје у којима су обједињени покрет, игра и звук, којима су присуствовали, и коментаришу шта је на њих оставило утисак и због чега. 		Уводни
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник је поделио ученике у две групе. – Једна група се бави осмишљавањем костима за изабрану позоришну представу, а друга група осмишљавањем изгледа сцене. – Обе групе ученика договарају се на који начин ће укомпоновати сценску слику и раде на скици. – Наставник помаже ученицима у раду и у току часа коригује њихове радове. – Ученици настављају рад на наредном часу. 		Главни
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици износе своје утиске и наводе разлоге због којих су се одлучили за одређено решење. 		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 30.	Наставна јединица: Обједињавање покрета, игре и звука	Тип часа: вежба
Циљеви и задаци часа: – компоновање сценске слике; – осмишљавање костима и сценографије.		
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 1.3.2; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.1; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.3; Л. К. 3.2.4.		
Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад		Облици рада: фронтални, групни
Наставна средства: уџбеник, темпере		
ТОК ЧАСА		
– Ученици разговарају са наставником о тешкоћама на које су наишли у процесу рада на претходном часу.		Уводни
– Ученици настављају рад започет на претходном часу и у раду користе темпере. – Наставник разговара са ученицима и подстиче им машту. – Наставник у току часа коригује радове ученика и помаже им да заврше задатак.		Главни
– Наставник и ученици бирају најмаштовитија решења и излажу их у учионици.		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 31.	Наставна јединица: Обједињавање покрета, игре и звука	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – упознавање са стрипом као уметничким делом; – оспособљавање ученика да представе ситуацију у форми стрипа. 		
<p>Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.1; Л. К. 3.1.1; Л. К. 3.1.2; Л. К. 3.2.1.</p>		
<p>Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад</p>		<p>Облици рада: фронтални, групни</p>
<p>Наставна средства: уџбеник, туш и перо</p>		
<p>ТОК ЧАСА</p>		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник упознаје ученике са стрипом као графички интерпретираном причом и објашњава термине <i>табла стрипа</i>, <i>каши стрипа</i> и <i>стрип-албум</i>. – Указује на разликовање стрипова по тематици и показује примере из уџбеника: <ul style="list-style-type: none"> • Андре Франкин, „Гаша“ (Gaston), рођен 1957. године (стр. 76); • Алехандро Јодоровски и Хуан Гименес, „Каста мета-барона“ (1992), детаљ из стрип-албума (стр. 76); • Игор Кордеј, свеска „Зима“, табла бр. 14 (1986) (стр. 77). – На приказаним примерима ученици разликују каше стрипа и таблу стрипа и уочавају хумористичку и научнофантастичну тематику. – Запажају да се низом слика представља нека прича. 		
<ul style="list-style-type: none"> – Наставник дели ученике у две групе. – Прва група ученика осмишљава таблу стрипа илуструјући једну ситуацију из живота на хумористичан начин. – Друга група ученика осмишљава таблу стрипа авантуристичког типа. – Обе групе ученика у раду користе туш и перо. – Наставник разговара са ученицима и подстиче им машту. – Наставник у току часа коригује радове и помаже ученицима. – Ученици настављају рад на наредном часу. 		
<ul style="list-style-type: none"> – Ученици описују ситуације које су приказали у форми стрипа и упоређују решења. 		
<p>Литература:</p>		

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 32.	Наставна јединица: Обједињавање покрета, игре и звука	Тип часа: вежба
Циљеви и задаци часа: – представљање ситуације у форми стрипа.		
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.1; Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 2.1.1; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.1; Л. К. 2.2.2; Л. К. 3.1.1; Л. К. 3.2.1; Л. К. 3.2.4.		
Наставне методе: дијалогско-демонстративна, практични рад		Облици рада: фронтални, групни
Наставна средства: уџбеник, туш и перо		
ТОК ЧАСА		
– Наставник и ученици дискутују о проблемима са којима су се сусрели у току рада на претходном часу.		Уводни
– Ученици настављају рад започет на претходном часу. – Кроз питања и дијалог наставник подстиче ученике да размишљају о стрипу и о порукама које један стрип може да шаље. – У току часа наставник коригује радове и помаже ученицима да заврше задатак.		Главни
– Наставник и ученици бирају најмаштовитија решења и излажу их у учионици.		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 34.	Наставна јединица: Обједињавање покрета, игре и звука – естетска анализа	Тип часа: анализа
Циљеви и задаци часа: – развијање самосталног критичког мишљења.		
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.1.3; Л. К. 1.2.3; Л. К. 1.3.2; Л. К. 1.3.3; Л. К. 2.1.2; Л. К. 2.2.2; Л. К. 3.1.1; Л. К. 3.2.3; Л. К. 3.2.4.		
Наставне методе: дијалогско-демонстративна	Облици рада: фронтални, индивидуални, групни	
Наставна средства: радови ученика		
ТОК ЧАСА		
<p>– Кроз питања и дијалог, наставник поспешује ученике да размишљају о формама уметничког израза у којима се обједињују покрет, игра и звук.</p> <p>– Ученици коментаришу која им форма уметничког израза највише одговара да изразе своје идеје и образлажу због чега.</p>		Уводни
<p>– Наставник и ученици поново гледају радове настале на претходним часовима и бирају најуспешније.</p> <p>– Изабране радове постављају на зид учионице.</p> <p>– Свако од ученика представљен је барем једним радом.</p>		Главни
<p>– Ученици образлажу због чега мисле да су нека решења успешнија од других и упоређују их.</p>		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 35.	Наставна јединица: Фотографија	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: – упознавање са фотографијом.		
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.3.2; Л. К. 2.1.1; Л. К. 3.1.1; Л. К. 3.2.3.		
Наставне методе: дијалогско-демонстративна	Облици рада: фронтални, индивидуални	
Наставна средства: уџбеник		
ТОК ЧАСА		
<p>– Наставник упознаје ученике са фотографијом као уметношћу коју по техници израде сврставамо у област графике и објашњава појам „камера опскура“.</p> <p>– Наставник показује један од првих модела фото-апарата и савремени фото-апарат (стр. 88).</p> <p>– Ученици примећују велику разлику између једног и другог модела.</p> <p>– Наставник објашњава принцип по коме фото-апарат ради (исто као наше очи) и показује слику на страни 89:</p> <ul style="list-style-type: none"> • стварање слике у људском оку и у фото-апарату. <p>– Ученици разумеју овај илустративни пример и коментаришу где све и у којим областима постоји и значајна је примена фотографије.</p> <p>– Наставник показује примере из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Алфред Штиглиц, „Међупалуба“ (1907), 32 x 25,7 цм (стр. 88); • Кристијан Петит, „Корида“ (1991). <p>– Ученици запажају да су обе фотографије документарног карактера и да је изражена реалност тренутка.</p> <p>– Наставник објашњава ученицима поступак израде фотографије и поступке снимања (микрографија и макрографија) и показује пример из уџбеника (стр. 91).</p> <p>– Ученици уочавају разлику и закључују да је једна фотографија снимана помоћу микроскопа, а друга фото-апаратом са посебним објективом.</p>		Уводни
<p>– Ученици дискутују о фотографији као о начину бележења тренутка.</p> <p>– Коментаришу где су и када фотографисали нешто што је на њих оставило утисак.</p>		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 36.	Наставна јединица: Фотографија	Тип часа: обрада
<p>Циљеви и задаци часа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – осмишљавање и компоновање сцене за фотографисање; – бележење тренутка фотографисањем у претходно осмишљеној сцени. 		
Стандарди постигнућа: Л. К. 1.3.2; Л. К. 2.1.1; Л. К. 3.1.1; Л. К. 3.2.3.		
Наставне методе: дијалошко-демонстративна, практични рад	Облици рада: фронтални, индивидуални	
Наставна средства: уџбеник, фото-апарат		
<p>ТОК ЧАСА</p> <p>– Наставник подсећа ученике на знања о фотографији стечена на претходном часу и показује примере из уџбеника:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ман Реј, „Дуга коса“ (1929), стр. 92; • Паскал Метр, „Племенски поглавар из Камеруна“ (стр. 92); • Сенди Скоглунд, „Прикупљање раја“ (1991), цибахром фотографија, 122 x 155 цм (стр. 93). <p>– Ученици запажају да фотографије у овим примерима изгледају као да су унапред осмишљене и разрађене до детаља.</p> <p>– Ученици уз помоћ наставника осмишљавају амбијент учионице као комплетне сцене које могу бити инспиративне за фотографисање.</p> <p>– Ученици могу да, компоновањем сцене, употребе предмете које желе и који су им при руци.</p> <p>– Ученици могу, уколико желе, да позирају у овом маштовито осмишљеном амбијенту и да унапред разраде ситуацију.</p> <p>– Фотографишу мобилним телефоном или фото-апаратом уколико су у могућности.</p> <p>– Ученици наставнику показују оно што су фотографисали и сви заједно коментаришу шта им се и због чега допада.</p>		
Литература:		

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак $\surd$ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

---

9. ЛИТЕРАТУРА:

1. Блумова ревидирана таксономија (Bloom's Revised Taxonomy), преузето 2014. са сајта: <http://www.coe.sdsu.edu/eet/Articles/bloomrev/index.htm>
2. Ивић, И., Пешикан, А., Антић, С. (2009). Водич за добар уџбеник, Општи стандарди квалитета уџбеника, Завод за уџбенике, Београд.
3. Материјал са семинара *Чишањем и писањем до критичкој мишљења*, Центар за интерактивну педагогију.
4. Павловић Бабић, Д., Гламочак, С., Оцењивање ученика, Приручник за семинар, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
5. Подстицање развоја метакогнитивних вештина код ученика, преузето 2014. са сајтова: <http://www.slideshare.net/laurentiusadhyatmoko/developing-metacognitiveskills#>
6. <http://www.mx1.educationforthinking.org/sites/default/files/page-image/1-02MetacognitiveDevelopment.pdf>
7. http://www.learner.org/courses/learningclassroom/support/09_metacog.pdf
8. Савовић, Б., Бјекић, Д., Најдановић Томић, Ј., Гламочак, С., (2007). Примена тестова знања у основној и средњој школи, Београд.
9. Хавелка, Н., Хебиб, Е., Бауцал, А., (2003). Оцењивање за развој ученика, Министарство просвете и спорта, Центар за евалуацију, Београд.